

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Vojtěch Godfryd

**Historická geografie? Témata, autoři a zaměření článků v
časopise Historická geografie**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jindřich Frajer, Ph.D.

Olomouc 2023

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Vojtěch Godfryd (R20374)
Studijní program:	Geografie pro vzdělávání
Název práce:	Historická geografie? Témata, autoři a zaměření článků v časopise Historická geografie
Title of thesis:	Historical geography? Topics, authors and focus of articles in the journal Historical Geography
Vedoucí práce:	Mgr. Jindřicha Frajera, Ph.D.
Rozsah práce:	56 stran a 3 vázané přílohy
Abstrakt:	<p>Bakalářská práce se zabývá tematickým vývojem příspěvků a osobnostem přispěvatelů do studií časopisu Historická geografie v letech 1968–2021. Důraz byl kladen především na vývoj tohoto časopisu v porovnání s vývojem samotného oboru v průběhu 53 let. Zaměřili jsme se na tematické složení jednotlivých ročníků časopisu. Články jsme analyzovali pomocí popisné statistické metody. Sledováno bylo také zapojení jednotlivých autorů.</p>
Klíčová slova:	časopis, historická geografie, autoři, články, témata, Česká republika
Abstract:	<p>The bachelor thesis deals with the thematic development of the contributions and personalities of the contributors to the studies of the journal Historical Geography in the years 1968-2021. The emphasis was mainly on the development of this journal in comparison with the development of the field itself over the course of 53 years. We focused on the thematic composition of the various editions of the journal. We analysed the articles using descriptive statistical methods. The involvement of individual authors was also monitored.</p>
Keywords:	journal, historical geography, authors, articles, topics, Czech Republic

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Jindřicha Frajera, Ph.D. Všechny použité zdroje a literatura byly řádně ocitovány a uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 8. 5. 2023

.....

Vojtěch Godfryd

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat panu Mgr. Jindřichu Frajerovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, ochotu, rady a postřehy při tvorbě mé bakalářské práce. Velké poděkování mu náleží také za vypůjčení většiny časopisů HG pro vytvoření databáze, která se stala důležitým základem pro vypracování této bakalářské práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Vojtěch GODFRYD
Osobní číslo: R20374
Studijní program: B0114A330002 Geografie pro vzdělávání
Téma práce: Historická geografie? Témata, autoři a zaměření článků v časopise Historická geografie
Zadávající katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Práce se bude zabývat analýzou odborných článků publikovaných v časopise Historická geografie, publikovaných v letech 1968–2021(2). Předmětem analýzy budou řešená témata, historická období a také zaměření a afilience autorů. Výsledky budou porovnány s obecnými trendy vývoje české historické geografie, především s ohledem na její dvě základní větve, které jsou někdy označovány jako „historická“ a „geografická“. Dále bude zkoumána možnost využití některých současných nástrojů na analýzy klíčových slov a seznamů referencí na odbornou literaturu, uvedených v jednotlivých studiích.

Rozsah pracovní zprávy: 5 000 – 8 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

- BAKER, A. R. H. (1986): Historical geography in Czechoslovakia. *Area*, 18 (3), 223–228.
BOHÁČ, Z. (1983): Úkoly Komise pro historickou geografii při ČSAV a tematické okruhy prací, publikovaných ve sborníku Historická geografie. *Historická geografie*, 22, 60–95.
HORČÁKOVÁ, V., MARKOVÁ, M. (2018): Bibliografie časopisu historická geografie za léta 1968–2018. *Historická geografie*, 44 (2), 227–356.
JELEČEK, L. (1987): Historická geografie v Československu a její sborník „Historická geografie“. *Historická geografie*, 26, 45–56.
PRINCE, H. (1982): Trends in Historical Geography 1975–81. *Area*, 14 (3), 235–239.
SEMOTANOVÁ, E. (2002): Historická geografie Českých zemí. Historický ústav AV ČR v.v.i.: Praha. 293 s.
SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P. (2012): Development and Current Trends of the Czech Historical Geography. *Historická geografie*, 38 (1), 9–34.
SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z. (2018): Historická geografie tradice a modernita. Historický ústav AV ČR v. v. i.: Praha. 253 s.
NOVÁČEK, A. (2009): Historická geografie v Česku: zpráva o současném stavu vědního oboru. *Klaudyán*, 6 (1/2), 18–27.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jindřich Frajer, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 22. března 2022
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2023

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 22. března 2022

Obsah

1.	Úvod.....	9
2.	Teoretická východiska.....	10
2.1.	Historická geografie.....	10
2.2.	Vývoj historické geografie ve světě.....	10
2.3.	Vývoj historické geografie u nás.....	11
2.4.	Metodologie historické geografie.....	14
2.5.	Chronologické a tematické členění historické geografie.....	16
2.6.	Časopis Historická geografie.....	17
3.	Cíle práce.....	19
4.	Metody.....	20
4.1.	Metodika sběru a zpracování dat.....	20
4.1.1.	Autoři.....	20
4.1.2.	Téma.....	22
4.1.3.	Historické období a místo.....	23
4.1.4.	Technické údaje a činnost autorů.....	24
5.	Výsledky.....	25
5.1.	Autoři.....	26
5.1.1.	Pracoviště autora.....	27
5.1.2.	Prostředí autora.....	28
5.1.3.	Zaměření autora.....	29
5.1.4.	Národnost autora.....	31
5.1.5.	Pohlaví autora.....	32
5.1.6.	Spolupráce autorů.....	32
5.2.	Témata.....	33
5.2.1.	Historie osídlení.....	33
5.2.2.	Kartografie.....	34
5.2.3.	Krajina a životní prostředí.....	35
5.2.4.	Hospodářství.....	36
5.2.5.	Kultura.....	38
5.2.6.	Vývoj historické geografie.....	38
5.2.7.	Ostatní.....	38
5.2.8.	Tematický vývoj.....	38
5.3.	Historické období a místo.....	40
5.4.	Technické údaje a činnost autorů.....	41

6. Diskuze výsledků	44
7. Závěr	47
8. Summary	49
Seznam použité literatury	50
Seznam internetových zdrojů	52
Seznam použitých zkratk.....	53
Seznam obrázků, tabulek a příloh.....	54
Přílohy	55

1. Úvod

Historická geografie jako jedna z mála oborů spojuje obory humanitní a přírodovědné. Propojením dvou oborů, na první pohled zaměřených jiným směrem, dochází k velice zajímavým výsledkům a zjištěním, která nám pomáhají pochopit historické skutečnosti z geografického pohledu. Historická geografie má u nás velkou tradici. Jedním z prvních propagátorů tohoto oboru byl František Palacký. Další vývoj oboru byl velice překotný, a ne vždy jednoduchý. V poslední době historická geografie opět nabývá na významu a snaží se stabilně začlenit mezi významné subdisciplíny. Velkou nevýhodou je, že vyučovací kombinace historie – geografie se dnes moc na univerzitách nenabízí. Tento fakt velice ovlivňuje další vývoj tohoto oboru.

Důležitou propagaci oboru historická geografie dává časopis *Historická geografie*, který u nás vychází již od roku 1968. Tento časopis je i v dnešní době hlavní publikační platformou historiků a geografů, kteří se historickou geografii zabývají a podporují její vývoj. Okruh zájmů historických geografů se v průběhu dějin měnil. Právě tato orientace v průběhu 20. století je stěžejní ke zjištění směřování tohoto oboru. K propagaci oboru velice přispívá Eva Semotanová, která v roce 1998 publikovala knihu *Historická geografie českých zemí*, která shrnuje základní fakta a poznatky o směřování historické geografii. V roce 2018 vydává spolu se svými kolegy Pavlem Chromým a Zdeňkem Kučerou novou publikaci *Historická geografie tradice a modernita*, v níž popisují aktuální stav a vývoj ve 21. století. Právě tyto autory a mnoho dalších můžeme zařadit mezi přispěvatele do časopisu *Historická geografie*.

Obor historická geografie je i pro mě velice blízký, neboť jsem se rozhodl studovat na této univerzitě obor geografie – historie. Toto téma bakalářské práce mně umožňuje propojení studijních znalostí z obou studovaných oborů.

V rámci této bakalářské práce se budeme snažit nalézt odpovědi na otázky směřování oboru, stěžejních témat, výběru témat, prostředí a publikační činnosti autorů a autorek. Nejlepším zdrojem pro nalezení odpovědí nám budou samotné publikace tohoto časopisu, které pro náš výzkum budou stěžejní.

2. Teoretická východiska

2.1. Historická geografie

Historická geografie (dále v textu HG) je považována za samostatnou mezioborovou disciplínu, která se svým zájmem věnuje Zemi a člověku, spojuje prostor s časem a přírodní vědy s vědami společenskými. Jedna z definic o HG říká: „*Studuje stav, vývoj a proměny geografického prostředí v minulosti, příčiny, které tyto proměny způsobily, jejich následky a příslušné zákonitosti. Dále rekonstruuje dnes již zaniklou krajinu z hlediska vzájemného vztahu člověka a přírody, kladného i záporného*“.¹ HG velice blíže spolupracuje s několika přírodními a humanitními obory. Mezi tyto obory řadíme několik odvětví historie (dějiny správy, hospodářské dějiny), archeologii, architekturu, urbanismus, kartografii, geodézii, geologii, botaniku, klimatologii, pedologii, ekologii a několik dalších příbuzných oborů.²

2.2. Vývoj historické geografie ve světě

Počátky vědního oboru historická geografie sahají do období 19. století. Nejdříve se jednalo o mezioborovou disciplínu historie a geografie. Pojem „historická geografie“ se objevil již na přelomu 19. a 20. století v britských vědeckých kruzích, kde se prvním protagonistou této vědecké disciplíny stal skotský teolog George Adam Smith.³ Vývoj tohoto oboru probíhal téměř stejně v Německu, českých zemích i v Británii. Britský vývoj byl v tomto oboru nejdále. Britský geograf Henry Clifford Darby prosadil ve 30. letech 20. století uznání HG jako samostatné vědní disciplíny na pomezí sociální geografie a historických oborů.⁴ Darbym vytvořená koncepce HG byla nakonec uznána jako směr, ve kterém se sice používají historická data, ale metody jejich analýzy a interpretace jsou geografické.⁵

¹ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 9-10.

² KAŠPAR, J.: *Vybrané kapitoly z historické geografie českých zemí a z nauky o mapách*. Praha, 1990, s. 9-10.

³ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 45.

⁴ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 55.

⁵ BAKER, A. R. H.: *Některé aspekty britské historické geografie v letech 1966 – 1986*. In: *Historická geografie*, 26, 1987, s. 30.

Alan R. H. Baker rozděluje britskou HG do třech skupin: tradiční, moderní a postmoderní historická geografie.⁶ Za „tradiční“ období HG je označena 1. polovina 20. století. V tomto období přišel s novým pohledem na HG Henry Clifford Darby, zpracovával historická data geografickými metodami analýzy a interpretace s velkým důrazem na dosud nepublikované historické prameny a jejich kartografické znázornění. Lze tedy říct, že kartografická metoda se zařadila mezi hlavní metody HG.⁷ Další skupinou HG je „moderní“, kterou Alan R. H. Baker časově vložil do období 2. poloviny 60. a 70. let 20. století. Pro toto období je charakteristické zaměření především na terénní doklady (styčné disciplíny archeologie a antropologie) a kulturní problematiku. Zároveň jsou přijímány některé metody sociální geografie, především modelování prostorového uspořádání a statická analýza.⁸ Pro HG jsou v Británii 70. léta 20. století označována za „postmoderní“ období. Historičtí geografové se zaměřují především na člověka jako činitele geografických změn a na zpracování geografických syntéz.⁹

Ve 20. století se vývoj americké HG, oproti britské HG, výrazně tematicky přibližuje k ekologické problematice. Nástup ekologických témat v HG sledoval a dále rozváděl William Norton.¹⁰ Leoš Jeleček a Eva Semotanová se zabývali srovnáním britské a severoamerické historickogeografické školy. Výsledkem jejich analýzy lze konstatovat, že britská HG je „historičtější“, neboť je zde větší zastoupení historických témat. Oproti tomu severoamerická HG je „geografičtější“, neboť se autoři více zaměřují na geografická a environmentální témata.¹¹

2.3. Vývoj historické geografie u nás

Počátky naší historické geografie jsou již spojeny s místopisnými pracemi Františka Palackého, na které později navazuje svými topografickými studii August Sedláček.¹²

⁶ BAKER, A. R. H.: *Některé aspekty britské historické geografie v letech 1966 – 1986*. In: *Historická geografie*, 26, 1987, s. 29.

⁷ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 12.

⁸ BAKER, A. R. H.: *Některé aspekty britské historické geografie v letech 1966 – 1986*. In: *Historická geografie*, 26, 1987, s. 32.

⁹ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 12.

¹⁰ NORTON, W.: *Current trends of historical approach in geographical research*. In: *Historická geografie* 19, 1980, s. 49-50.

¹¹ CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 336.

¹² SEMOTANOVÁ, E.: *Kam směřuje naše historická geografie*. In: *Historická geografie*, 28, 2012, s. 11.

Dále se o rozvoj u nás zasadili Hermenegild Jireček a Václav Vladivoj Tomek, kteří obohatili historiografii i geografii o nové přístupy při využívání topografických a kartografických pramenů a metod.¹³

Vývoj historické geografie v bývalém Československu v prvních desetiletích samostatného státu se orientoval především na dějiny osídlení a regionální historickou geografii.¹⁴ Historickogeografický výzkum se v dalších letech soustředil do dvou hlavních center Československa. Pražskou historickou geografii reprezentoval historik Josef Vítězslav Šimák, který působil na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Profesor Šimák považoval historickou geografii za součást historické vlastivědy, která se v jeho pojetí blížila regionálním dějinám.¹⁵ Moravským představitelem historické geografie byl v Brně na Masarykově Univerzitě geograf Bohuslav Horák, který zde spolu s Františkem Kolářkem vybudoval zeměpisný ústav.¹⁶ Po druhé světové válce došlo k rozšíření historické geografie i do Olomouce, a to zásluhou Ladislava Hosáka.¹⁷ Postupem času dochází ke zvýšenému zájmu o tento obor. Vzniká velké množství studií a článků. Nevýhodou se stává fakt, že neexistuje centrální pracoviště historických geografů, které by koordinovalo spolupráci historiků a geografů.

Změna nastala koncem roku 1952, kdy došlo ke vzniku prvních geografických pracovišť, která zajišťovala organizační základnu, ale i materiální zabezpečení.¹⁸ O rok později (v roce 1953) vznikla Československá akademie věd (dále v textu ČSAV), při které byl zřízen Kabinet pro historickou geografii. Tento kabinet se v roce 1954 začlenil do struktur Historického ústavu při ČSAV.¹⁹ Velkým motorem rozvoje HG na našem území, bylo pod vedením Jaroslava Purše vydání Atlasu československých dějin v roce 1965.²⁰ Právě vydání tohoto atlasu zvýšilo zájem o HG. V roce 1967 vzniká

¹³ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 17.

¹⁴ HORÁK, B.: *K historické geografii Čech*. In: Sborník České společnosti zeměvědné, 18, 1912, s. 138.

¹⁵ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 57.

¹⁶ MARTÍNEK J.: *Geografové v českých zemích 1800-1945*. Praha, 2008, s. 108.

¹⁷ TRÁVNÍČEK, D.: *K vývoji české historické geografie po druhé světové válce*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 53.

¹⁸ TRÁVNÍČEK, D.: *K vývoji české historické geografie po druhé světové válce*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 55.

¹⁹ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 70.

²⁰ JELEČEK, L.: *Nástin vývoje československé historické geografie*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 16.

Komise pro historickou geografii, která v roce 1968 začíná s vydáváním sborníku (později také označovaného jako časopis) *Historická geografie* (dále v textu časopis HG).²¹ Z důvodu pražského jara byl historický ústav mezi lety 1970–1990 přejmenován na Ústav československých a světových dějin.²² Změna názvu instituce a nucené odchody předních historiků a geografů měly za následek orientaci publikační činnosti hlouběji do minulosti. O současném stavu země články téměř nevycházely. Průběh 70. a 80. let byl velice poznamenán omezením možnosti publikovat necenzurované články a studie.²³

K uvolnění dochází až v 90. letech, kdy se vraceli i někteří zakázáni autoři. Vývoj HG nejlépe dokládají publikace jednotlivých autorů. Právě roku 1991 byla nově obnovena činnost Komise pro historickou geografii při ČSAV. Komise pokračuje v další práci, kterou si vytyčila.²⁴ Podstatným rozdílem se stává politická orientace na západ. Tato změna se propisuje do vývoje tohoto oboru i do publikační činnosti autorů. V 90. letech 20. století dochází k rozdělení na „historický“ a „geografický“ směr, který umožnil pluralitu teoreticko-metodologických přístupů využívaných ve světě svobodného a kritického myšlení.²⁵

Formují se minimálně 3 teoreticko-metodologické koncepce české historické geografie. Toto dělení Evy Semotanové, Pavla Chromého a Zdeňka Kučery z roku 2018, navazuje na dělení Pavla Chromého a Leoše Jelečka z roku 2005. Jedná se o tradiční (idiografickou), pozitivistickou (nomoteticky orientovanou) a postpozitivistickou (až postmoderní neoidiografickou).²⁶ První koncepce se věnuje především poznání minulosti a problematice existence a získání většího množství pramenné základny HG bádání.²⁷ Druhá koncepce se zaměřuje na hledání příčin vývojových změn organizace společnosti z geografického pohledu. Dále řeší problematiku

²¹ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 70.

²² HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR. Historie a zaměření ústavu. Hiu.cas.cz [online]. Praha: Historický ústav AV ČR 2023 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.hiu.cas.cz/historie-a-zamereni-ustavu>

²³ HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR. Historie a zaměření ústavu. Hiu.cas.cz [online]. Praha: Historický ústav AV ČR 2023 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.hiu.cas.cz/historie-a-zamereni-ustavu>

²⁴ BOHÁČ, Z.: *Nové perspektivy komise pro historickou geografii*. In: *Historická geografie*, 28, 1995, s. 7.

²⁵ CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 336.

²⁶ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 24.

²⁷ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 24.

(technicko)metodologického rázu.²⁸ Předmětem zájmu třetí koncepce je zjišťování a řešení společenských a environmentálních problémů. Hledá přírodní a společenské hybné síly podmiňující faktory, které ovlivňují vzájemný vztah mezi společností a prostředím. Využívá se především kvantitativních metod.²⁹ Někteří autoři jako např. Pavel Chromý a Leoš Jeleček již v roce 2005 ve své studii *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*³⁰ spojují první dvě koncepce do jedné. Jako svou třetí koncepci uvádějí tzv: „postpozitivistickou až postmoderní“ disciplínu, která ale přesahuje i do sféry kulturní geografie. Objektem zájmu je výzkum geografických a socio-kulturních systémů. Do interakce je stavěn člověk (jako jednotlivec) a krajina.³¹ Porovnáváním obsahového směřování české HG a zahraniční HG docházíme k závěru, že mají velice totožné směřování. Při porovnání lze rozdíly spatřovat „v absenci hlubších kvantitativních přístupů a stále dosud pouze omezený rozvoj pozitivistických až anti-pozitivistických (vč. postmoderních) směrů“.³² Mezi dva významné novodobé mezníky vývoje HG v roce 2012 patří konání 15. mezinárodní konference historických geografů v Praze a také vznik Výzkumného centra historické geografie na půdě Historického ústavu AV ČR.³³ Současná HG je velice ohebnou disciplínou, která se umí přizpůsobit aktuálním trendům a směrům. Stále hledá nová témata a jejich potencionální uchopení a zpracování.³⁴

2.4. Metodologie historické geografie

Historická geografie má velké spektrum badatelských metod a výzkumných přístupů. Vlivem již nastíněného vývoje tohoto oboru, docházelo ke změnám v těchto metodách a přístupech. Velkým sporem byla otázka, jestli si HG vůbec své metody zaslouží a jestli by neměla používat pouze metody geografie a historie. Těmto tvrzením dali

²⁸ CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 338.

²⁹ CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 340-341.

³⁰ CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 327-345.

³¹ CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 342.

³² SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 39.

³³ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P.: *Development and Current Trends of the Czech Historical Geography*. In: *Historická geografie*, 38 (1), 2012, s. 33.

³⁴ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 40.

historičtí geografové stopku, neboť HG je samostatnou mezioborovou disciplínou, která si může naformulovat svou vlastní metodiku. Vzniká tedy samostatná „historickogeografická metoda“.³⁵ Otto Zwettler k tomu dodává: „*Historickogeografické metody mají svou specifikou ve srovnání s vlastními historickými metodami a postupy. Zatímco historie se věnuje studiu jevů a procesů v určitých historických časových obdobích, pak historickogeografické metody směřují k pochopení minulosti sociálně ekonomického prostoru a jeho vztahů, historických územních celků a areálové diferenciaci historického prostoru*“.³⁶ Historickogeografická metoda se stává takovou zastřešující metodou, která se ale ve velkém opírá o metody archeologického, historického a geografického výzkumu, kartografických metod a dalších metod příbuzných oborů. Geografický výzkum často pracuje s metodami GIS a geoinformatickými analýzami. Využíváno bývá také společenskovedních, přírodovědných a technických disciplín, které historickogeografickou metodu obohacují.³⁷ V následující části představíme základní metody.

Historické metody mají především za úkol přistupovat kriticky k pramenům. Na začátku badání je potřeba provést heuristiku (shromáždění pramenů, zdrojů, odborné literatury). Druhým bodem je kritická analýza pramenů a literatury (metoda může být buď přímá nebo nepřímá). Velký význam mají metody zpracování hromadných dat statistického a předstatistického období.³⁸ Tyto statistiky nám pomáhají v HG hospodářské a obyvatelstva.

Geografické metody jsou využívány hlavně díky metodě reduktivní, která nám ukazuje souvislosti mezi krajinnými poměry a určitým vývojovým stupněm. Tuto metodu dále dělíme na dva metodické postupy retrospektivní (dívá se především do minulosti ale i současnosti jako na výsledek historického vývoje) a retrogresivní (popisuje krajinu z minulosti pomocí prvků, které se v krajině dochovaly až do současnosti).³⁹ Využívána bývá také metoda komparativní (srovnávací),

³⁵ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 129.

³⁶ ZWETTLER, O.: *Historická geografie světa*. Skriptum. Brno, 1985, s. 8.

³⁷ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 129.

³⁸ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 62.

³⁹ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 62.

kteřá umožní srovnání procesů a jevů v krajině z vertikálního (v různých časových rovinách) nebo horizontálního (ve stejném časovém období) směru. Další používanou metodou je metoda typologická, která nám pomáhá „se stanovením různých typů krajin a jejich změn v konkrétním i zobecňujícím pohledu“.⁴⁰ Geografickou metodu popisuje Jaroslav Kašpar jako přístup k historické problematice za respektování faktu, že vývoj společnosti a člověka se neděje pouze v čase, ale i v měnícím se prostoru.⁴¹

Kartografická metoda využívá pro svou badatelskou práci kartografické prameny, moderní mapy a písemné prameny, které pomáhají k zobrazení historického vývoje a prostorových vazeb. Výsledkem této metody jsou tematické historické mapy, digitální nebo dvojrozměrné atlasy, do kterých autor transformuje své představy, teoretické pohledy a přijaté závěry.⁴² Tato metoda bývá využívána nejčastěji. Ke své práci využívá i GIS a geoinformatickou analýzu.

2.5. Chronologické a tematické členění historické geografie

Klasifikace nebo strukturalizace oboru HG záleží na přijatých kritériích. Velice často se používají kritéria chronologická a tematická. Chronologické dělení je dáno pomocí historických period (např. pravěk, starověk, středověk a další...)⁴³ Přípustné je i dělení pomocí století. Někdy je využívána kombinace těchto dvou chronologických dělení.

Tematické členění historické geografie vychází především z geografie. Dělí se na dvě tematická hlediska: územní a obsahové. Územní členění zahrnuje: historickou geografii Země, světadílů, států, zemí, jejich skupin nebo části regionů v současných nebo historických hranicích.⁴⁴ Územní členění se také využívá při syntézách a analýzách území, které charakterizujeme jako region. Pro tento případ pak užíváme pojmu regionální historická geografie.

⁴⁰ SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018, s. 129.

⁴¹ KAŠPAR, J.: *Geografická metoda a kartografická metoda v historikově práci (Příspěvek terminologický)*. In: *Historická geografie* 24, 1982, s. 205.

⁴² SEMOTANOVÁ, E.: *Kartografie v historické práci*. Praha, 1994, s. 72.

⁴³ SEMOTANOVÁ, E.: *Kartografie v historické práci*. Praha, 1994, s. 65.

⁴⁴ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 66.

Obsahové hledisko člení HG na fyzickou (okruhem zájmu jsou přírodní poměry v minulosti v závislosti na vývoji přírodních podmínek a činnosti člověka), politickou (zabývá se správním a územním vývojem států a dalších zemí v propojení s dějinami práva a správy), sídel a obyvatelstva (zkoumá proměny a vývoj sídelní struktury, zakládání měst, vsí, formování aglomerací a proces urbanizace), hospodářskou (tento obor se zabývá hospodářskou činností člověka ve vztahu s přírodou) a kulturní (zahrnuje dějiny kultury, zakládání církevních objektů, hradů a tvrzí).⁴⁵

2.6. Časopis Historická geografie

Dva roky po vydání Atlasu československých dějin vzniká při Historickém ústavu ČSAV Komise pro historickou geografii. Předsedou této komise byl jmenován Jaroslav Purš.⁴⁶ Tato komise v roce 1968 začíná s publikací časopisu HG. V počátcích vychází tento časopis jako neperiodický interní sborník, který obsahoval ve svých hlavních článcích velice často stejnou problematiku. Dále obsahoval drobné zprávy, kroniku a recenze historickogeografických publikací našich i zahraničních.⁴⁷ Vycházel s roční či s víceletou periodicitou. Postupem času dochází k rozšíření spektra témat. Zaměření je zejména na historickou socioekonomickou geografii, na teorii a metody historické geografie a na historickou kartografii. Větší prostor zde postupně dostává i historická ekologie.⁴⁸ Konkrétně se dle Zdeňka Boháče výzkum soustředil: „*především na studium historických změn ve využití přírodních zdrojů a vývoje kulturní krajiny, vývoj osídlení za feudalismu a na řešení metodologických otázek historickogeografického výzkumu*“.⁴⁹ Právě tato témata se v prvních číslech časopisu velice opakují. Největší vydavatelská pauza byla mezi časopisem č. 27 a č. 28. Jednalo se o roky 1988 až 1995. Celý tento výpadek byl dán politickým vývojem v Československu, personálními změnami a stěhováním vydavatele. Časopis se následně po roce 1999 stal recenzovaným

⁴⁵ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 67-68.

⁴⁶ JELEČEK, L.: *Nástin vývoje československé historické geografie*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 18.

⁴⁷ TRÁVNÍČEK, D.: *K vývoji české historické geografie po druhé světové válce*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 58.

⁴⁸ JELEČEK, L.: *Historická geografie v Československu a její sborník „Historická geografie“*. In: *Historická geografie*, 26, 1987, s. 48.

⁴⁹ BOHÁČ, Z.: *Úkoly Komise pro historickou geografii při ČSAV a tematické okruhy prací, publikovaných ve sborníku Historická geografie*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 80.

sborníkem a od roku 2008 je časopis na seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik.⁵⁰ Od roku 2010 vychází se dvěma čísly ročně.

Česká verze časopisu Historická geografie je v současnosti jedním z nejstarších historickogeografických vydávaných sborníků na světě. Teprve v 80. letech začíná vycházet v USA časopis Historical Geography Newsletter.⁵¹ O založení časopisu Journal of Historical Geography ve Velké Británii dochází v roce 1975 se především zasloužil Alan R. H. Baker, který byl členem redakční rady časopisu.⁵² Dnes se jedná o nejvýznamnější historickogeografický časopis na světě. Pavel Chromý ve svém článku *Výzvy pro českou historickou geografii*, píše: „Při pohledu na téměř třicetisvazkovou řadu sborníků a porovnáním tematického zaměření české HG s vývojem HG ve světě, docházíme k závěru, že existuje celá řada úkolů, potenciálních možností orientace historickogeografických výzkumů a dosud neřešených či nedostatečně řešených otázek“.⁵³ A právě tato jeho slova se stala odrazovým můstkem pro další historické geography, aby se zaměřili na témata, která nebyla tak často zpracovávána. Mezi tyto výzvy patří: výzkum vývoje prostorových struktur před nástupem průmyslové revoluce, ale i restrukturalizace a následná industrializace krajiny, dále jsou to témata 20. století, které souvisejí s vývojem lidstva a přírody.⁵⁴ Velkým úkolem je uvedení HG z akademické roviny do roviny aplikační a více HG využívat v regionálním rozvoji, při řízení služeb, samosprávy apod.⁵⁵

⁵⁰ SEMOTANOVÁ, E.: *Úvodní slovo*. In: *Historická geografie*, 44(2), 2018, s. 149.

⁵¹ JELEČEK, L.: *Rozvoj spolupráce v oblasti historické geografie*. In: *Historická geografie*, 18, 1979, s. 404.

⁵² BAKER, A. R. H.: *Některé aspekty britské historické geografie v letech 1966 – 1986*. In: *Historická geografie* 26, 1987, s. 28.

⁵³ CHROMÝ P.: *Výzvy pro českou historickou geografii?* In: *Historická geografie*, 31, 2001, s. 96.

⁵⁴ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 215-218.

⁵⁵ CHROMÝ P.: *Výzvy pro českou historickou geografii?* In: *Historická geografie*, 31, 2001, s. 99-100.

3. Cíle práce

Cílem této práce bude zmapování tematického vývoje příspěvků (především odborných článků) publikovaných v časopise Historická geografie v letech 1968–2021. Rozebrány budou i další aspekty, které ovlivnily nebo ovlivňují tvorbu odborných článků tohoto časopisu. Jedná se především o zjištění tematického zaměření jednotlivých autorů. U jednotlivých autorů budeme zjišťovat jejich působišťe, publikační činnost a také národnost. Z obsahu článků se budeme snažit nalézt témata, která nám budou nápomocná k dalšímu objasňování řešených výzkumných otázek.

Mezi tyto otázky patří: Změnilo se zaměření článků se změnou společenského vývoje? Je časopis HG spíše „historičtější“ nebo „geografičtější“? Jaká témata článků se objevují nejčastěji? Velký prostor jsme věnovali i autorům. Zde jsme se zaměřili na tyto jednoduché otázky: Přispěvateli do tohoto časopisu jsou spíše historikové nebo geografové? Využívají autoři při svém bádání primární prameny? K dosažení vytyčených cílů nám pomůže především analýza odborných článků pomocí popisné statistiky.

4. Metody

V této práci sledujeme články vydané v časopise *Historická geografie* od roku 1968 do roku 2021. Za toto období vyšlo celkem 47 čísel tohoto časopisu. Analyzován nebyl pouze časopis ročníku č. 7 publikovaný v roce 1971, neboť se v tomto ročníku nachází pouze *Výběrová bibliografie historické geografie Čech za léta 1971–1970*, a tudíž nešlo nic analyzovat. Hlavním zdrojem dat pro vytvoření analýzy byly samotné články, které jsou označovány jako studie. Do analýzy nebyly zahrnovány další části časopisu. Konkrétně se jedná o recenze, kroniku a další zprávy. Vždy jsme vycházeli z rozdělení v daném čísle časopisu. Struktura tohoto sborníku se velice měnila. I tento vývoj je předmětem této práce. Nejnovější čísla časopisu jsou dostupná online na stránkách Historického ústavu AV ČR. Získat nejstarší čísla časopisů není úplně jednoduché, neboť ve většině knihoven nemají veškerá čísla časopisu. Většinu jsem získal ze soukromé sbírky pana Dr. Frajera, zbylé publikace jsem si vypůjčil z knihovny PŘF UPOL a knihovny Archivu Města Ostravy.

4.1. Metodika sběru a zpracování dat

Tato práce je především vystavěna na kvantitativním výzkumu, pro který bylo potřeba sesbírat data. Hlavním zdrojem sběru dat, byly právě samotné články časopisu HG, konkrétně se jednalo o články publikované v části studie. Pro samotný sběr dat a následné zpracování byly použity následující metody: sběr sekundárních dat z článků a následné přenesení těchto dat do tabulek v programu Microsoft Excel. V tomto programu jsme z dat ze všech článků vytvořili statistickou databázi, kterou jsme postupně analyzovali pomocí popisné statistické metody. Z článku jsme zjišťovali informace, které jsme potom dále analyzovali. Jedná se o tyto kategorie: autor, pracoviště, prostředí, zaměření, národnost, spolupráce, pohlaví, rozsah stránek, název, téma, místo článku a historické období. Další kategorie tvoří informace o použití grafů, map, obrázků a tabulek v daném článku. Poslední zjišťované kategorie jsou: badatelská činnost autora, místo vykonání badatelské práce a práce s prameny. Jednotlivým kategoriím budou věnovány následující podkapitoly.

4.1.1. Autoři

Zásadní informací, kterou každý článek musí obsahovat je jméno autora/autorů článků. Ve všech vyšlých publikacích časopisu HG nalezneme i další informace o autorovi

článku. Tyto informace, nejčastěji krátké medailonky, jsou ve starších vydáních časopisu umístěné do závěrečné části časopisu. U novějších čísel nalezneme tyto informace na úvodní straně každého článku jako poznámku pod čarou. Při sběru informací o autorech jsme primárně využívali informace přímo z časopisu HG. Pokud informace o autorovi chyběly, dohledali jsme je na internetu. U autorů jsme zjišťovali následující informace, které jsme rozdělili do několika kategorií:

- **Pracoviště autora** – Přesné označení pracoviště. Zjistíme aktuální působiště autora v době vydání článku. Do tabulky byly uváděny zkratky jednotlivých odborných pracovišť.
- **Prostředí, ve kterém autor pracuje** – U této kategorie došlo k zúžení sledovaných jevů na obecnější bázi. Přesné kategorie: AV – Akademie věd ČR, Univerzity/Vysoké školy, Muzea, Knihovny, Úřady, Výzkumné ústavy (jedná se o výzkumné ústavy, které nespádají pod AV), NPÚ – Národní památkový ústav, VHÚ – Vojenský historický ústav a samozřejmě i kategorie nezjištěno (ne vždy bylo možné veškeré informace o autorovi vyhledat).
- **Zaměření autora** – Určení profese daného autora. Zde jsme sledovali odborná zaměření. Základním dělením bylo, jestli se jedná o geografa nebo historika, případně archeologa. Vytvořili jsme si tyto kategorie: historik, geograf, archeolog, ostatní – do této kategorie jsme zařadili všechny ostatní profese, které se na tvorbě článků podíleli. Jedná se o lékaře, architekty, botaniky a další. Kategorie nezjištěno byla určena pro všechny autory, u kterých jsme tyto informace nezjistili. Pokud má autor u sebe uvedených více odborných profesí, do databáze je označen tou, která je uvedena na prvním místě. Pokud se jednalo o autora, který se označoval za historického geografa, tak byl zařazen do kategorie podle svého vzdělání případně působiště. Např. pokud autor působí na katedře geografie PŘF UPOL, tak byl zařazen mezi geography. Pokud ale působí na katedře historie FF UPOL, tak byl zařazen mezi historiky.
- **Národnost autora** – Tato kategorie nám pomůže zjistit, jaké národnosti jsou autoři. Tyto informace jsem nejčastěji zjišťoval z veřejně dostupných zdrojů na internetu. U článků jsme rozlišovali tyto národnosti: Češi, Slováci, Němci, Poláci, Rusové, s další.

- Další sledovanou kategorií bylo **pohlaví autorů**. Zde jsme měli tradiční kategorie M (muž) a Ž (žena).
- **Spolupráce více autorů** (kolektiv autorů) - Jedná se o kategorii, ve které určujeme, jestli se na tvorbě článku podílel autor sám nebo se na článku podílel kolektiv autorů. Při spolupráci většího množství autorů, kteří se podílejí na tvorbě článku, rozdělujeme tyto kolektivy autorů podle zastoupení do několika kategorií: J (jednotlivec), Tým G (pouze geografové), Tým H (pouze historici), Tým mix (geografové a historici dohromady), Tým ostatní (ostatní např: architekti, ekologové....)

4.1.2. Téma

Stěžejní informací každého článku nebo knihy je téma. Některé sborníky mají společné téma celého čísla. Oproti tomu některá čísla časopisu mají pro změnu celou paletu různě tematicky orientovaných článků. Právě tematický vývoj budeme taktéž sledovat. Názvy článků nám umožňují zjistit první informace o článku a pomáhají nám odhalit informaci, o čem vlastně tento konkrétní článek bude. Vytvořili jsme si několik tematických kategorií, do kterých jsme jednotlivé články řadili. K těmto kategoriím jsme vytvořili podtémata, kde jsme články dále rozdělovali.

Tvorba kategorií vycházela z tematického rozdělení HG podle publikace Evy Semotanové *Historická geografie Českých zemí*, ve které je HG rozdělena na obsahové a územní hledisko.⁵⁶ Stěžejní pro nás bylo právě obsahové rozdělení HG. Z obsahového hlediska Eva Semotanová HG člení na fyzickou, politickou, sídel a obyvatelstva, hospodářskou a kulturní. Právě toto členění nám pomohlo při vytváření 7 vlastních tematických kategorií. Jedná se o tyto kategorie: historie osídlení, hospodářství, krajina a životní prostředí, kartografie, kultura, vývoj historické geografie a ostatní. Z dělení Evy Semotanové jsme nevyužili přímo kategorii politickou. Témata spojená s politickou HG jsou zařazeny do jiných kategorií. Jako příklad můžeme uvést, že články spojené s administrativní členěním mají svou samostatnou podkategorii

⁵⁶ SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998, s. 66.

u kategorie kartografie. Nad rámec členění Evy Semotanové jsme si vytvořili ještě dvě kategorie s názvem vývoj historické geografie a ostatní.

Klíčem k rozdělování jednotlivých článků do námi vytvořených kategorií byl samotný název článku. Pokud z názvu článku nebylo možné určit téma, tak dalším kritériem byl obsah článku. Pro nezařaditelné články do námi vytvořených základních kategorií, jsme vytvořili i kategorii ostatní, kde řadíme speciální případy, které jinak nešly zařadit. Rozdělení na témata a podtémata nám ukazuje tab. č. 1.

Tab. č. 1: Rozdělení článků na témata a podtémata

téma	podtéma	
historie osídlení	město	toponomastika
	metody	vesnice a osady
kartografie	historické mapy	metody/tvorba map
	historie oboru	územní členění
krajina a životní prostředí	meteorologie	vodstvo
	povodně	změny krajiny
	reliéf	životní prostředí
kultura	církevní majetky	památky
	literatura	umění
	osobnost/rody	vývoj církve
vývoj HG	naše území	zahraničí
hospodářství	průmysl	cukrovarnictví
		energetika
		sklářství
		vývoj průmyslu
	doprava	historické cesty
		ostatní doprava
zemědělství	vývoj zemědělství	
ostatní	demografie	nezařaditelné

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

4.1.3. Historické období a místo

Články budeme dále rozdělovat i do kategorií podle historického období. Nebudeme zjišťovat, kdy článek vznikl, ale z názvu a obsahu článku budeme zjišťovat o kterém historickém období pojednává. Toto rozdělení provedeme pomocí chronologického dělení. Využijeme dvou typů dělení. Konkrétně použijeme dělení pomocí jednotlivých historických period, ale i dělení pomocí století. Naše vytvořené

kategorie jsou následující: pravěk, starověk, středověk, raný novověk, 19. stol., 20. stol., moderní dějiny, současnost a průřezové téma. Veškeré kategorie odpovídají běžnému časovému rozdělení dle periodizace dějin. Do kategorie průřezové téma řadíme studie, které chronologicky spadají do 2 a více historických období.

Z názvu nebo obsahu článku jsme dále zjišťovali informaci o místech, ve kterých se jednotlivé události a výzkumy odehrávají. Stěžejní pro nás byla informace o konkrétní lokalitě. Rozdělení jsme provedli na zahraniční a naše oblasti. Zahraniční lokality jsme rozdělovali podle jednotlivých států. Tuzemské lokality jsme dělili podle jednotlivých krajů. Články z území České republiky, které se nedaly zařadit pouze do oblasti jednoho kraje, byly zařazeny do speciální kategorie domovina.

4.1.4. Technické údaje a činnost autorů

Analyzované budou i technické údaje o článku. Zde se zaměříme na rozsah stránek daného článku a počty příloh. Budeme zkoumat přesné počty grafů, tabulek, map a obrázků. Důležitým faktem dále bude, jestli si tyto přílohy vytvořil autor článku sám nebo byly převzaté.

V závěru každého článku se zabýváme badatelskou činností autora. Zde určíme, jestli autor k sepsání článku využil badatelskou činnost. Tzn. jestli navštívil v rámci svého bádání nějakou paměťovou instituci: muzeum, archiv a další. Ke zjištění této informace využíváme citace literatury a pramenů. Poslední informací, kterou zjišťujeme, je otázka s čím autor pracuje, zda ke své práci využil nějaké matematické metody, GIS nebo atlasy, mapy a statistické ročenky.

5. Výsledky

Tato kapitola nám přináší výsledky naší analýzy. Jedná se především o data, která jsme získali z časopisu Historická geografie a následně jsme tato data analyzovali. V první části rozebíráme celkový pohled na časopis HG. V dalších částech se zabýváme jednotlivými prvky časopisu.

Po podrobném prostudování všech čísle časopisu HG a analýze článků z části studie, jsme došli k závěru, že za sledované období 1968 až 2021 měl časopis 465 článků. Právě těchto 465 článků jsme analyzovali. Téměř 87 % článků bylo napsáno v češtině. V cizím jazyce bylo napsáno 62 článků. Po češtině byl druhým nejčastějším jazykem angličtina, ve které bylo publikováno 46 článků. Tak vysoký počet anglických článků je dán tím, že 4 ročníky časopisu vyšly pouze v angličtině. Jedná se o publikace ročníku č. 19, 23, 27 a 38(1). V prvních třech případech se jedná o sborníky, které vznikly v rámci mezinárodních historickogeografických konferencí ve světě. Právě tyto konference umožnily získat články zahraničních autorů, kteří svým kritickým pohledem obohatili výše zmíněné publikace. Konference se postupně konaly v Tokyu (1980), Paříži (1984) a Sydney (1988). Z těchto konferencí vznikly rozsáhlé anglicky psané publikace, do nichž svou tvorbou přispěli i zástupci severoamerické a britské školy HG, které v předchozích ročnících moc nenacházíme. Ročník časopisu 38(1) vyšel v roce 2012 v angličtině, při příležitosti konání 15. Mezinárodní konference historické geografie v Praze.

Autoři dále publikovali 10 článků slovensky a po třech člancích v němčině a ruštině. Největším přispěvatelem slovenských článků byl a stále je historický geograf Peter Chrastina, který v současné době působí na několika slovenských univerzitách. Německé články byly napsány různými autory. Pouze poslední (třetí) článek byl napsán rodilým Němcem Wilfriedem Strenzem. Zbylé dva články byly publikovány v němčině, ale napsány českými autory. Tři články byly dokonce publikovány v ruštině. Jedná se o články historika Enessa G. Istomina a geografů Borise G. Galkoviče a Leonida A. Goldenberga. Mnoho dalších článků napsali zahraniční autoři, ale v ostatních případech došlo k přeložení do češtiny.

Některé publikace mají svůj název, který má připomínat významné události našich dějin, ale také řady významných přispěvatelů. Přehled těchto významných ročníků nám ukazuje tabulka č. 2. Přehled všech vyšlých publikací časopisu Historická geografie za období 1968 až 2021 naleznete v tabulce č. 7 v části přílohy.

Tab. č. 2: Přehled významných publikovaných ročníků časopisu Historická geografie

ročník	rok	název
1.	1968	Konference k vydání Atlasu československých dějin
4.	1970	Sborník příspěvků k osmdesátinám člena korespondenta ČSAV doc. PhDr. Františka Roubíka, DrSc., nositele vyznamenání Za zásluhy o výstavbu
10.	1973	Sborník příspěvků k šedesátinám univ. prof. MUDr. Ervína Černého
11.	1973	Příspěvky k problematice středověkého osídlení a cest
12.	1974	Sborník historickogeografických statí
13.	1975	Sborník příspěvků k 30. výročí osvobození Československá Sovětskou armádou
14.-15. I.	1976	Příspěvky k dějinám pražské aglomerace
14.-15. II.	1976	Příspěvky k dějinám pražské aglomerace
16.	1977	Sovětská kartografická díla k dějinám SSSR
17.	1978	Příspěvky k dějinám osídlení předhusitských Čech
18.	1979	Sborník příspěvků k dějinám feudální držby předhusitských Čech
19.	1980	Světová konference historické geografie v Japonsku
20.	1982	Sborník k šedesátinám akademika Jaroslava Purše
21.	1983	Sborník k sedmdesátinám univ. prof. MUDr. Ervína Černého
22.	1983	Vývoj a výsledky historickogeografického výzkumu v ČSSR
24.	1985	Sborník prací s tematikou geodetickou a kartografickou
25.	1986	Sborník příspěvků k problematice sídel a zaniklých středověkých osad a plužin
28.	1995	Sborník příspěvků k dějinám osídlení
29.	1997	Miscellanea
30.	1999	Pocta Jaroslavu Kašparovi. Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc.
31.	2001	Zdeňku Boháčovi „in memoriam“

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.1. Autoři

Za sledované období své články v tomto časopise publikovalo 301 různých autorů. Tři čtvrtiny autorů zde publikovalo pouze jeden článek. Více jak 5 článků sepsalo 17 autorů. 10 a více článků napsalo pouze 5 autorů. Nejvíce článků publikoval Zdeněk Boháč, který přispěl 31 odbornými publikacemi. Na druhém místě se 13 články je Eva

Semotanová, která i v současnosti stále publikuje a bádá. Jenom o dva články méně mají na svém publikačním kontě Jan Munzar, Leoš Jeleček a Robert Šimůnek. Většina z těchto pěti autorů působila nebo působí na Historickém ústavě Akademie věd České republiky. I díky této skutečnosti mohli a mohou velice hojně zásobovat časopis svými příspěvky. Tabulka č. 3 nám ukazuje přehled všech autorů, kteří za sledované období napsali 5 a více článků.

Tab. č. 3: Přehled autorů, kteří publikovali 5 a více článků za námi sledované období

Jméno a příjmení autora	počet publikací
Zdeněk Boháč	31
Eva Semotanová	13
Jan Munzar	11
Leoš Jeleček	11
Robert Šimůnek	11
Ivan Vávra	10
Jaroslav Vaniš	10
Ivan Honl	9
Ervín Černý	8
Jiří Dvořák	8
Ludvík Kopačka	8
Peter Chrastina	8
Josef Hůrský	7
Josef Žemlička	7
Dušan Cendelín	6
Jaroslav Purš	6
Václav Matoušek	6
Celkový součet	170

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.1.1. Pracoviště autora

Autoři působí na různých místech a institucích. Jedním z cílů této práce bylo zjistit, kde autoři působí a jakému oboru se věnují. Ze shromážděných dat vyplynulo, že nejvíce z nich působí na Historickém ústavu Akademie věd ČR. Do tvorby časopisu mezi lety 1968 až 2021 se zapojilo z řad HÚ AV ČR nebo HÚ ČSAV celkem 25 korespondentů. Právě z této instituce je největší procento příspěvatelů. Z řad HÚ ČSAV přispívalo svými studiemi 13 autor. Po přejmenování HÚ AV ČR (od roku 1993) publikovalo z této instituce v tomto časopise 9 odborníků. Pouze 3 historici publikovali své články jak z pracoviště HÚ ČSAV, tak poté i z HÚ AV ČR.

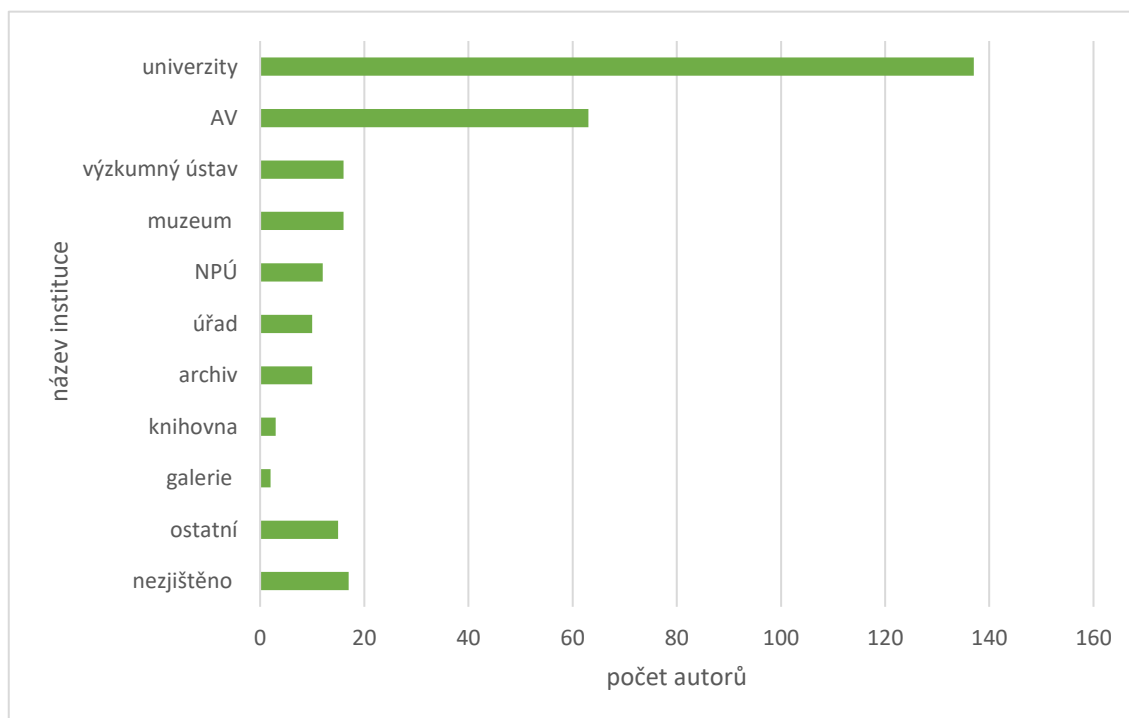
Jedním z těchto historiků byl Zdeněk Boháč, který na přelomů století zemřel. V současnosti svými příspěvky obohacují časopis pouze Josef Žemlička a Eva Semotanová, kteří jsou i dnes součástí redakční rady tohoto časopisu. Pouze o 5 méně příspěvatelů má Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, ze které pochází 20 odborníků. Na pomyslnou třetí příčku se řadí další instituce Akademie věd. Jedná se o pracoviště Archeologického ústavu, z jejichž řad do časopisu přispělo 11 archeologů.

5.1.2. Prostředí autora

V prvním fázi jsme se věnovali konkrétním pracovištím všech autorů. Ve druhé fázi jsme se zaměřili na prostředí, ze kterého autoři pocházejí. Z celkové analýzy všech autorů a autorek vyplývá, že největší zastoupení mají akademici z řad univerzity. Téměř polovina všech autorů pochází z univerzitního prostředí. Konkrétně se jedná o 137 akademiků ze 13 českých a 19 zahraničních škol. Toto široké spektrum příspěvatelů nám ukazuje, že časopis HG se v průběhu několika let vypracoval až k mezinárodnímu povědomí. Kromě zahraničních autorů, kteří působí nebo působili na slovenských univerzitách nebo vysokých školách, do tvorby časopisu přispěli také akademici z dalších evropských i mimoevropských univerzit. V našem případě se jedná o šest různých slovenských univerzit a jednu vysokou školu. České vysokoškolské prostředí má zastoupení 109 akademiků. Nejvíce zástupců celkově 47 pochází z prostředí Univerzity Karlovy. 12 akademiků pracuje (pracovalo) na Masarykově Univerzitě v Brně. 11 zástupců má Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Z prostředí Univerzity Palackého v Olomouci přispělo do tohoto časopisu svými studii sedm akademiků.

O publikační činnost se nestarají pouze akademičtí pracovníci, ale i zaměstnanci jiných institucí. Velké množství autorů pracuje (pracovalo) pro AV ČR nebo dříve pro ČSAV. Za sledované období zveřejnilo v časopise svůj příspěvek 54 zaměstnanců AV ČR nebo ČSAV. Do tvorby se zapojili i zahraniční zaměstnanci svých akademií věd, celkem se jedná o 9 zahraničních geografů a historiků. Ze SSSR publikovalo svůj článek 5 geografů a 2 historici. Po jednom článku napsali historici ze slovenské a německé akademie věd. Do tvorby se dále zapojilo po 16 lidech z prostředí muzea a výzkumných ústavů. Z Národního památkového ústavu publikovalo své příspěvky 12 historiků.

Po 10 autorech přispěly archivy a státní úřady. Veškeré tyto počty graficky znázorňuje graf na obrázku č. 1.

Obr. č. 1: Přehled všech institucí, ze kterých se autoři zapojili do tvorby časopisu HG

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

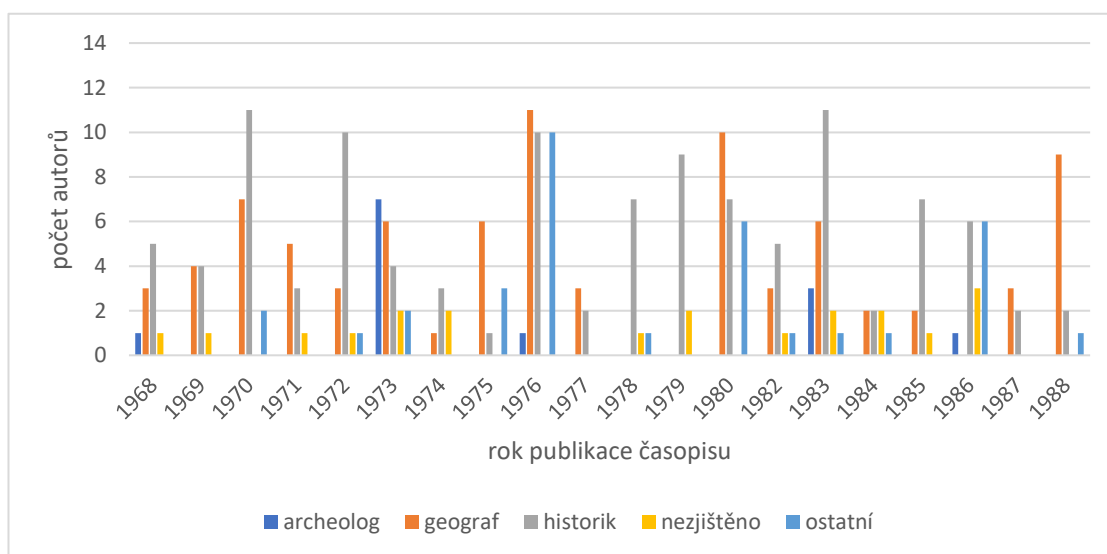
5.1.3. Zaměření autora

Kategorie zaměření nám pomáhá zjistit, jaké je publikační zastoupení historiků (archeologů) a geografů. Nelze odpovědět na celkové zastoupení historiků a geografů v oboru historická geografie. Můžeme ale odpovědět na to, kdo má větší zastoupení za prvních 53 let publikování tohoto časopisu. Jak již bylo uvedeno dříve, tak celkem za toto období publikovalo v tomto časopise 301 autorů a autorek. Historiků se do publikování svých výsledků studií a bádání zapojilo 112. Archeologů se zapojilo 20. Pokud tedy sečteme všechny historiky a archeology, tak dojdeme k počtu 132 autorů a autorek z historického prostředí. Geografů se celkem za sledované období zapojilo do publikační činnosti 104.

Z těchto výsledků je patrné, že do publikační činnosti časopisu HG se více zapojují historikové. Z celkového počtu zapojených autorů tvoří historikové (spolu s archeology) téměř 44 %. Převaha historiků je dána tím, že časopis je vydáván HU AV ČR.

Na tomto pracovišti také pracuje více historiků.⁵⁷ Celkem 52 autorů jsme zařadili do kategorie ostatní, neboť se jednalo o různé profese. Z těchto autorů byla většina amatérsky zaměřena a články psala ve svém volném čase. Největší zastoupení v kategorii ostatní měli lékaři, kterých se do publikační činnosti zapojilo pět. Do tvorby článků se také zapojili ekologové, biologové, středoškolští učitelé, architekti a urbanisté. Většina z těchto autorů přispěla do časopisu jedním odborným článkem. U 13 autorů jsme nezjistili jakou profesi vykonávají, a tudíž jsme je nemohli zařadit.

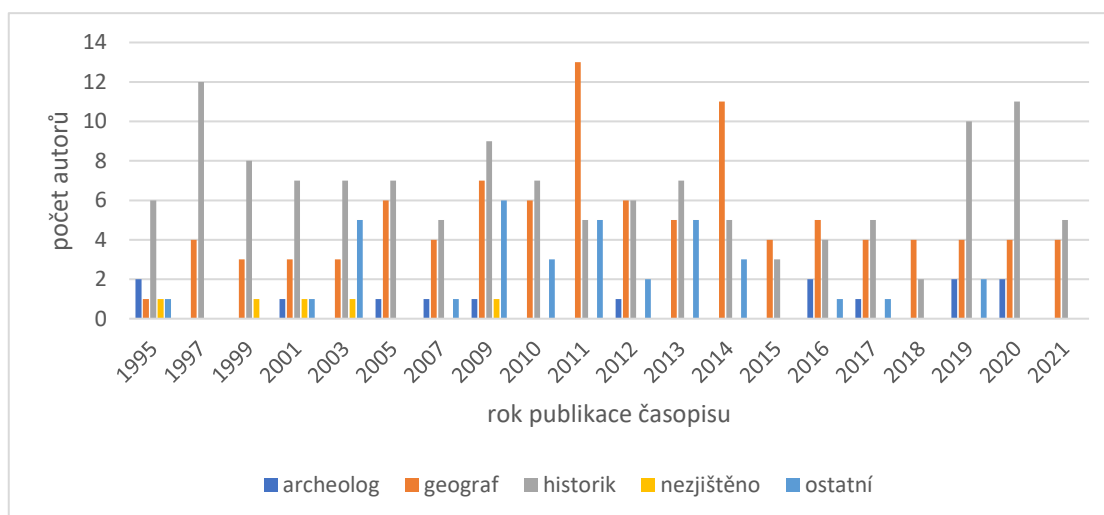
Graf na obrázku č. 2 nám ukazuje zapojení jednotlivých autorů do tvorby článků v průběhu let 1968–1988. Druhý graf na obrázku č. 3 nám přibližuje publikační zapojení autorů za období 1995–2021. Oba grafy dokazují, že ve sledované období se nejvíce zapojilo do publikační činnosti historikové. Nejvíce autorů se zapojilo do tvorby článků v roce 1976. Celkem se v tomto roce objevilo 32 přispěvatelů. Nejvíce historiků bylo v roce 1997 a geografů v roce 2011.

Obr. č. 2: Publikační činnost jednotlivých autorů za období 1968–1988

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

⁵⁷ HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR. Seznam pracovníků. Hiu.cas.cz [online]. Praha: Historický ústav AV ČR 2023 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.hiu.cas.cz/seznam-pracovniku>

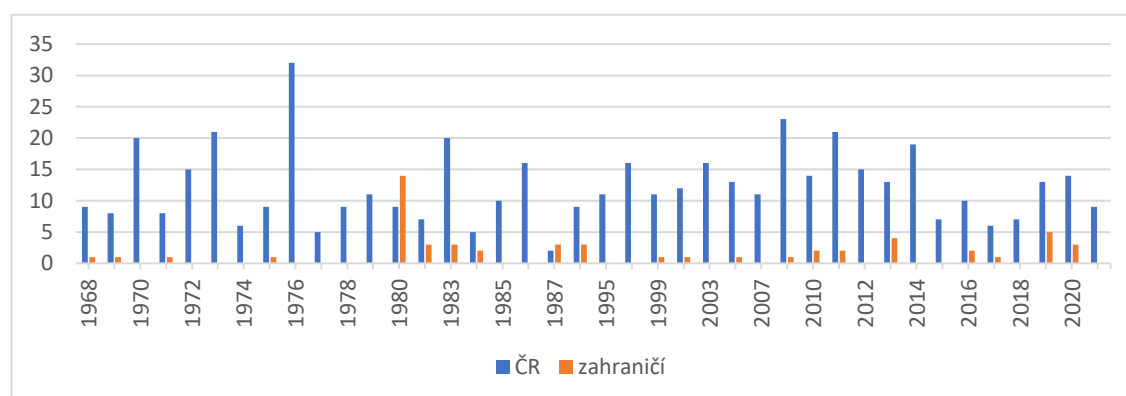

Obr. č. 3: Publikační činnost jednotlivých autorů za období 1995–2021

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.1.4. Národnost autora

Národností složení všech autorů a auterek je velice pestré. Do tvorby časopisu během let 1968 až 2021 se zapojilo 10 různých národností autorů. Češi tvoří z celkového počtu všech autorů 86 % (celkem tedy 259). Velké zastoupení mají lidé z prostoru bývalého SSSR, kterých je celkem 14. 13 autorů pochází ze Slovenska. Do tvorby sborníku se zapojilo 6 Němců, 2 zástupce mají Itálie, Japonsko a Anglie a po jednom Polsko, Indie a Kanada. Celkový přehled zapojení zahraničních a tuzemských autorů do publikační činnosti za sledované období graficky znázorňuje obrázku č. 4. Díky tomuto grafu vidíme, že nejvíce zahraničních přispěvatelů bylo v roce 1980.

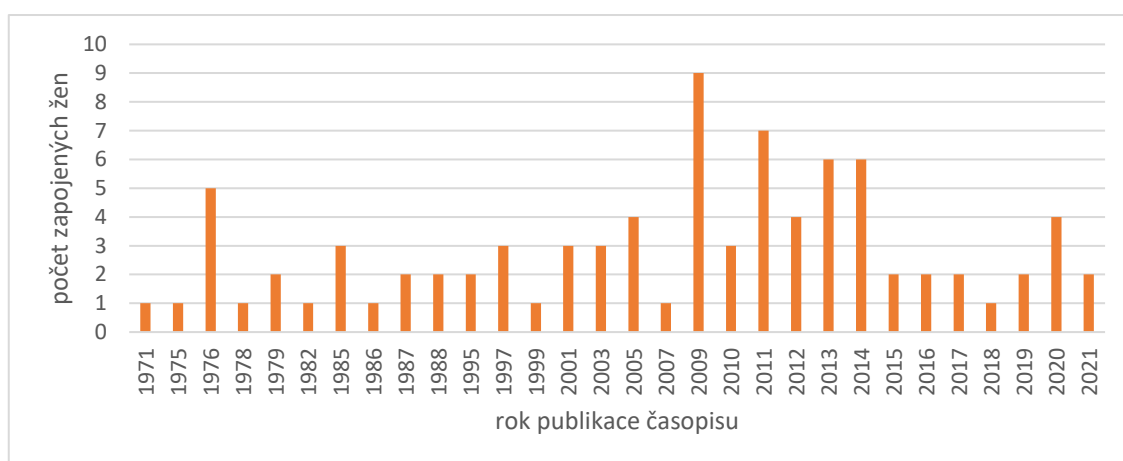

Obr. č. 4: Publikační činnost zahraničních a tuzemských autorů za období 1968–2021

Zdroj: Casopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.1.5. Pohlaví autora

Současná doba klade velkou pozornost na rozložení žen a mužů v daných oborech. Když se podíváme na počet mužů a žen, kteří publikovali svůj příspěvek v časopise HG, tak dojdeme k zajímavému a možná i kontroverznímu výsledku. Mužů evidujeme celkem 239 a žen pouze 62. Z těchto čísel je patrné, že do tvorby časopisu HG se ve větší míře zapojují muži než ženy. Procentuální rozložení nám ukazuje graf na obrázku č. 2. První ženou, která publikovala svůj článek v časopise HG byla historička Eva R. Mermulková-Šašecí. Článek/studii s názvem *Příspěvky k metodice kartografického zpracování regionálních celků a typových obcí v 16.-20. století* byl publikován v roce 1971 v ročníku č. 6. Od tohoto ročníku se pak autorky objevují téměř ve všech ročnících časopisu. Přehled zapojení žen nám přibližuje graf na obrázku č. 5. Autorky se zapojují pravidelně až od roku 1985.

Obr. č. 5: Zapojení žen do publikování článků do časopisu HG

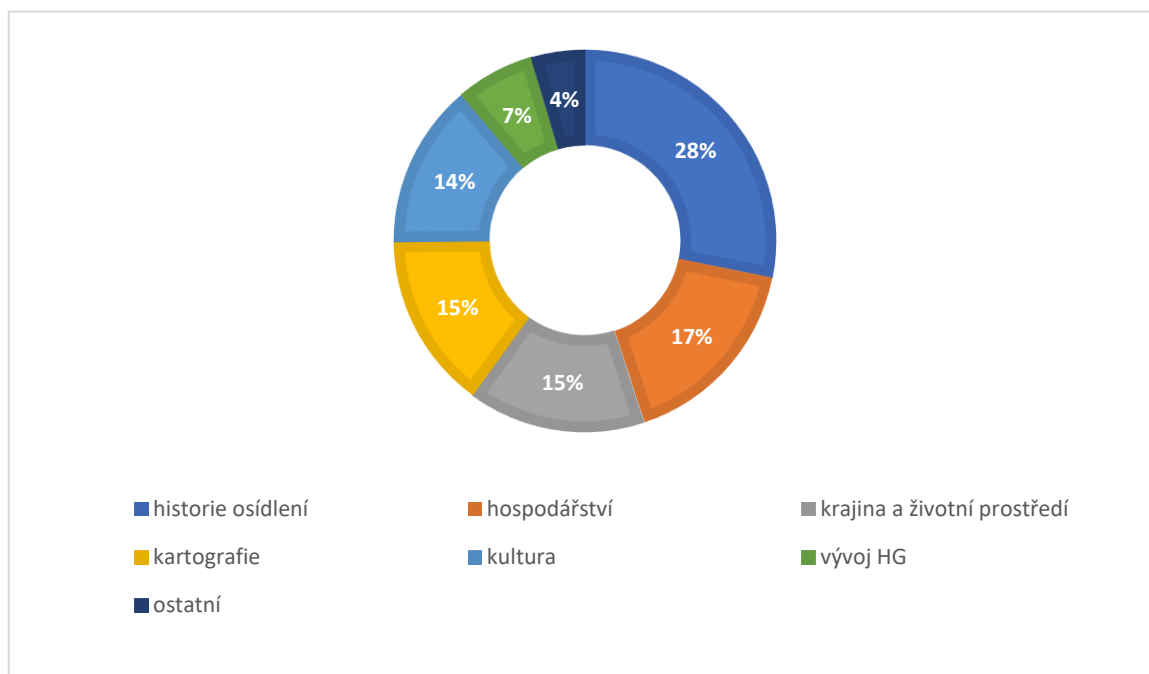
Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.1.6. Spolupráce autorů

Na některých člancích spolupracovaly kolektivy autorů a autorek. Zaměřili jsme se na zjištění, kolik článků bylo napsáno jednotlivcem a kolik nějakým kolektivem. Celkem bylo publikováno 465 článků. Z tohoto počtu 410 článků napsali jednotlivci. Na 21 člancích spolupracoval tým geografů. 10 článků sepsal tým historiků. Při tvorbě 12 článků spolupracovali jak historikové spolu s geografy. V 11 případech se na tvorbě článků podíleli i další odborníci (např. botanici, ekologové, doktoři nebo architekti). U jednoho kolektivu autorů jsme nedohledali jejich zaměření.

5.2. Témata

Obsahová struktura všech příspěvků nám dává zásadní informace o směřování vývoje HG na našem území během prvních 53 let časopisu Historická geografie. Názvy a obsah článků nám umožňují popsat tematické složení časopisu. K dosažení zjištění tematického směřování a rozložení časopisu HG, byla potřeba zjistit obsahovou strukturu veškerých publikovaných příspěvků. Analyzováno bylo celkem 465 článků, které jsme tematicky rozdělili do 7 kategorií. Každému článku byla přiřazena taktéž podtémata, která ještě více charakterizují jeho obsah. Celkové tematické rozdělení nám znázorňuje graf na obrázku č. 6. Jednotlivé kategorie budeme podrobně rozebírat v následujících kapitolách.

Obr. č. 6: Tematické zastoupení jednotlivých kategorií

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.2.1. Historie osídlení

Nejpočetnější zastoupení má kategorie historie osídlení. Do této tematické oblasti spadá celkem 131 publikovaných článků. Z 56 % pojednávají články o budování a zakládání vesnic, osad a prvních sídel. Témata o městech tvoří 20 % všech článků. Nejčastěji se jedná o témata spojená se zakládáním měst, budováním ve městě nebo popis změny nějaké části města. Mezi těmito články jsou i studie, které pojednávají o aktuálním vývoji měst. Podkategorie toponomastika má zastoupení z 15 %. Poslední

podkategorií jsou metody, které autoři při bádání užívají. Některé metody se ale zaměřují i na moderní postupy. Jedna ze studií nám přináší informace o metodách virtuální rekonstrukce zaniklé vesnice. Právě při této studii bylo využito moderních technologií. Přesné počty jednotlivých článků v dané kategorii naleznete v tabulce č. 4.

Tab. č. 4: Přehled počtu článků na téma historie osídlení

tematické podkategorie	počet článků
vesnice a osady	73
město	26
toponomastika	19
metody	13
celkem	131

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.2.2. Kartografie

Druhým nejčastějším tématem je kartografie, která se objevila celkem v 69 případech. Jak je patrné z tabulky č. 5, tak v této kategorii převažovala témata spojená s obnovou a analýzou historických map. Samotné využívání historických map bylo, a i v současné době je velice početné. 12 článků bylo tematicky spojeno s metodami a tvorbou map. Z toho pět článků přímo obsahuje popis a ukázkou tvorby nových map. Důležitým prostředkem pro tvorbu map je v dnešní době využívání moderních technologií. U těchto pěti studií byly využity tyto technologie: 3D vizualizace, rekonstrukce v prostředí Google, GIS a další méně známé technologie. Zbylé články ukazují metodologii při práci s moderními, ale i historickými mapami. Dále popisují kartografické metody při mapování v terénu. Další kategorií je územní členění, které tvoří 15 % článků. Nejvíce studií pojednává o vývoji hranic a následném kartografickém zpracování v nových mapách. Některé studie se naopak vrací do minulosti a snaží se vysvětlit vývoj hranic v období středověku a novověku. Články zařazené do poslední kategorie přibližují problematiku vývoje historické kartografie. Přehled naleznete v tabulce č. 5.

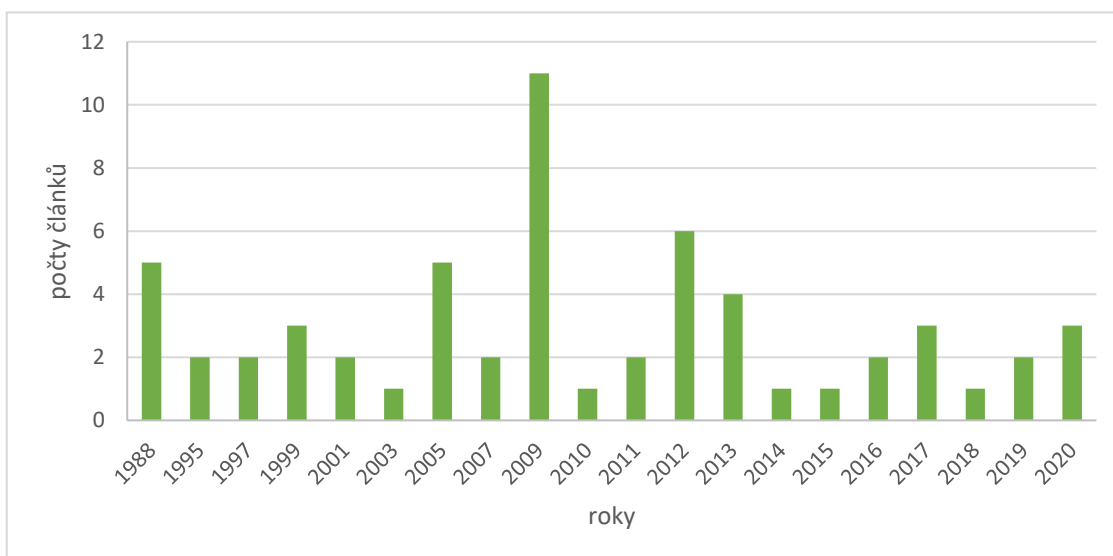
Tab. č. 5: Přehled počtu článků na téma kartografie

tematické podkategorie	počet článků
historické mapy	42
metody/tvorba map	12
územní členění	10
historie oboru	5
celkem	69

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

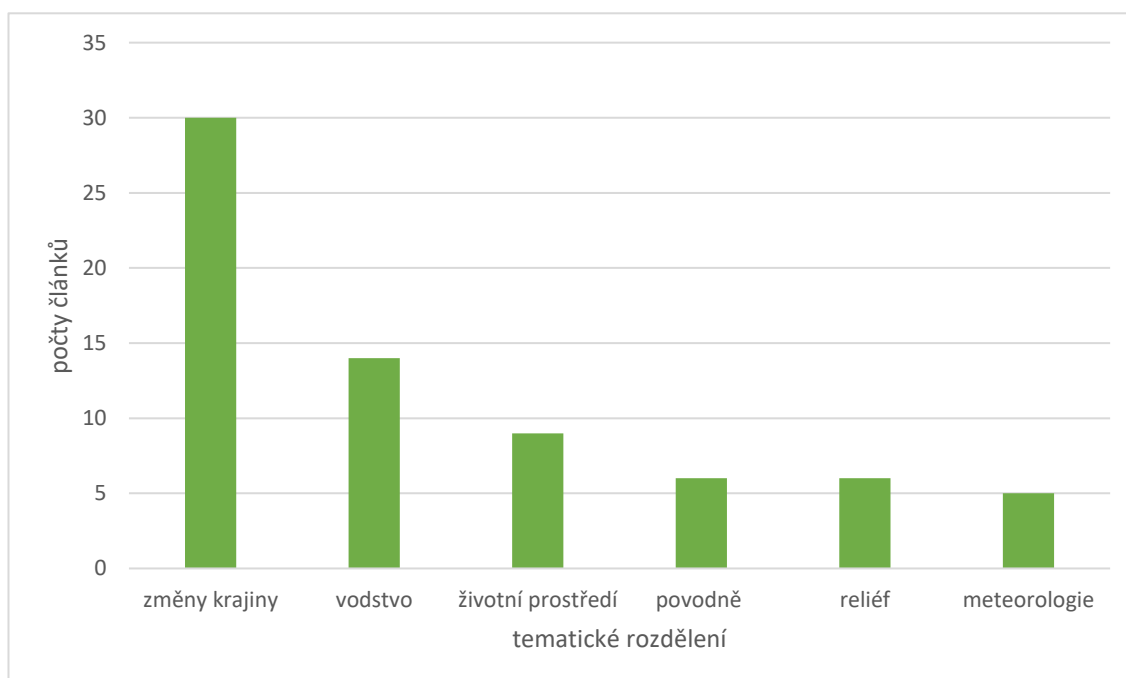
5.2.3. Krajina a životní prostředí

Krajina a životní prostředí je druhým nejčastěji publikovaným tématem článků časopisu HG za sledované období. Jedná se o 70 vydaných článků. Kategorie krajina a životní prostředí v sobě schovává převážně články spojeny přírodou. Právě nový proud HG uvádí, že historičtí geografové by se měli touto problematikou ve větší míře zabývat. Tento zvyšující se trend zájmu o přírodu nám dokazují výsledky naší analýzy. Neboť na grafu na obrázku č. 7 lze vidět výraznější četnost psaní článků s touto tematikou. Od roku 1988 každý vydaný ročník časopisu obsahoval alespoň jednu studii s tematickým zaměřením na krajinu a životní prostředí. Nejvíce článků s touto tematikou bylo v časopise ročníku č. 35. publikovaného v roce 2009. Jednalo se o 11 článků k problematice krajiny a životního prostředí. Tuto kategorii dále dělíme na 5 podkategorií. Graf na obrázku č. 8 nám ukazuje, že největší zastoupení mají studie věnující se změně krajiny. Téměř o polovinu méně mají témata o vodstvu (celkem 14 studií). Životní prostředí je odborníky rozebíráno celkem 9x. Tématům povodní a reliéfu se autoři věnovali ve stejném počtu. Meteorologii graf na obrázku č. 8 znázorňuje o jeden článek méně než dvěma předchozím podkategoriím. Přesné počty jsou uvedeny v příloze č. 2, která se nachází v části přílohy.

Obr. č. 8: Vývoj publikační činnosti kategorie krajina a životní prostředí

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

Obr. č. 7: Rozdělení dle tematických podkategorií u kategorie krajina a životní prostředí

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.2.4. Hospodářství

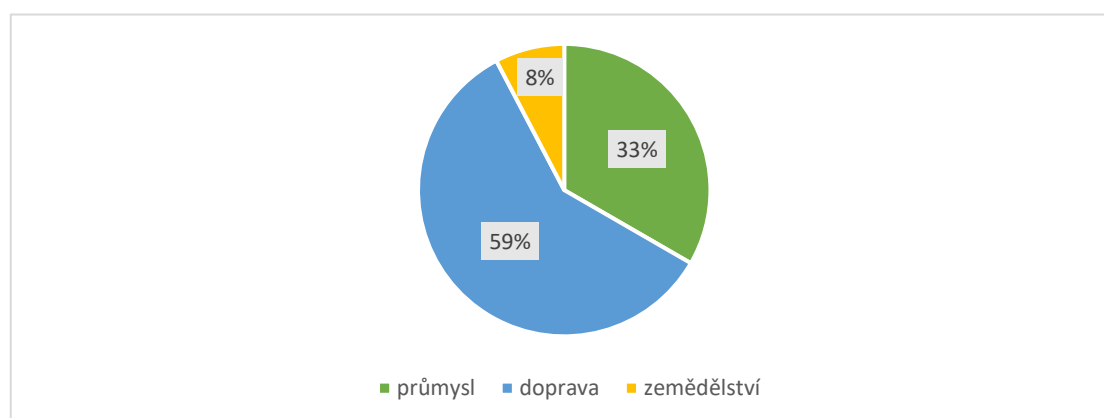
Kategorie hospodářství v sobě ukrývá několik dílčích kategorií. Jedná se o kategorie: zemědělství, průmysl a doprava. Graf na obrázku č. 9 nám odhaluje, že z těchto kategorií má největší zastoupení doprava, následuje

průmysl a zemědělství. Součtem studií všech těchto dílčích kategorií zjistíme, že hospodářství se s počtem 78 studií řadí na druhé místo v počtu publikovaných článků. Tyto tři dílčí kategorie můžeme i dále rozdělit:

Tematických článků s problematikou dopravy bylo publikovaných 46. Dopravu dělíme ještě na dvě podtémata. 33 článků pojednává o historických cestách. V těchto studiích se autoři zaměřují na lokalizování a zmapování cest vznikajících ve středověku, značení na mapách, problémy některých významných cestovatelů a získání informací z historických pramenů o cestách. Některé články se věnují i vývoji cest a stavbě říšské dálnice ve 20. století. Druhou podkategorií jsou ostatní druhy dopravy. Této problematice se věnuje 13 článků. Patří zde železniční, osobní, vodní a letecká doprava a rovněž problematika MHD a poštovní dostupnosti.

Průmysl je řazen mezi nejvýznamnější složky hospodářství států. Problematika průmyslu se stala námětem 26 prací publikovaných ve sborníku HG. Největší zastoupení mají články věnující se vývoji průmyslu, kde velkou část tvoří články pojednávající o průmyslové revoluci. Dále jsme průmysl rozdělili podle jednotlivých odvětví. 10 článků se týkalo průmyslových odvětví, konkrétně energetiky, sklářství a cukrovarnictví. Přehled o celkových počtech ukazuje příloha č. 3.

Poslední dílčí kategorií je zemědělství, o němž bylo publikováno celkem 6 článků. Jednalo se o popis vývoje zemědělství u nás v různých obdobích našeho historického vývoje. Dva články se věnují problematice kolektivizace zemědělců v 50. a 60. letech 20. století v Československu.

Obr. č. 9: Tematické rozdělení kategorie hospodářství na dílčí disciplíny

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.2.5. Kultura

Z tematického prostředí kultury pochází více než 60 publikovaných studií. Článků spjatých s literaturou bylo 12. Tématu významných osobností a historických rodů se věnovalo 14 studií. 10 článků pojednávalo o historických památkách. O různých typech umění bylo vydáno 6 článků.

Velká část studií byla věnována církevní problematice. Z celkových 23 článků věnovaných církvi se 15 z nich zabývá církevním majetkem. Autoři popisují veškeré církevní památky a problémy s jejich správou. Někteří autoři se snaží čtenářům přiblížit minulost dané církevní památky. Vývoji církve se věnuje 8 publikací. U těchto publikací autoři přibližují čtenáři problematiku vývoje církevních fundací a správy jednotlivých farností.

5.2.6. Vývoj historické geografie

Vývoj historické geografie je tématem, které stojí mimo dělení HG podle Evy Semotanové. Do této kategorie řadíme mnoho studií, které nám pomáhají s nástinem vývoje HG. Celkem jsme zde zařadili 31 článků, které jsme ještě rozdělili podle zaměření studia vývoje HG. Rozlišovali jsme, jestli se jedná o studii zahraničního nebo našeho tuzemského vývoje HG. Zjistili jsme, že zaměření je téměř půl na půl. Našemu vývoji se věnovalo 16 článků. Vývoj zahraniční HG sledovalo 15 článků. Do této kategorie řadíme také články s metodologickými problémy oboru HG.

5.2.7. Ostatní

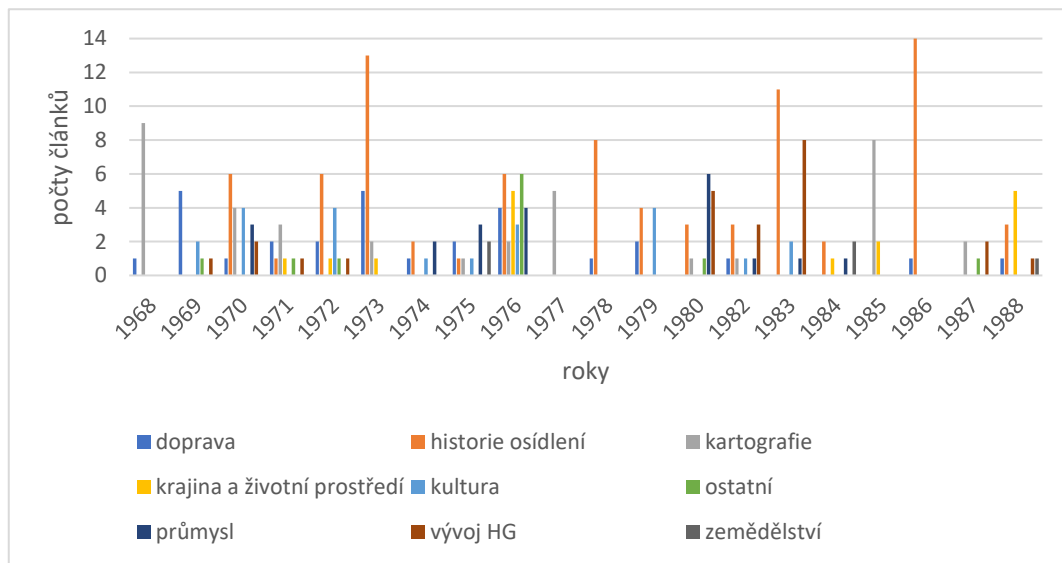
Poslední kategorií je tvořena články, které nebylo možné tematicky zařadit jinam. Celkem tuto kategorie zaplňují články z oboru demografie, služeb a dalších. S demografií se zde pojí celkem 11 článků. Poslední podkategorie je tvořena nezařaditelnými články, neboť jsou to články velice specifické. Těchto článků je 10 a jeden z nich nám přináší velice zajímavé povídání z osvobození Prahy sovětskou armádou. Tento článek, ale i mnoho dalších nám právě dokazují tematické zaměření v 70. a 80. letech 20. století na SSSR a politickou stranu KSČ.

5.2.8. Tematický vývoj

Tematický vývoj se v průběhu sledovaných let velice měnil. Graf na obrázku č. 10 ukazuje vývoj námi sledovaných témat za období 1968–1988. V tomto období

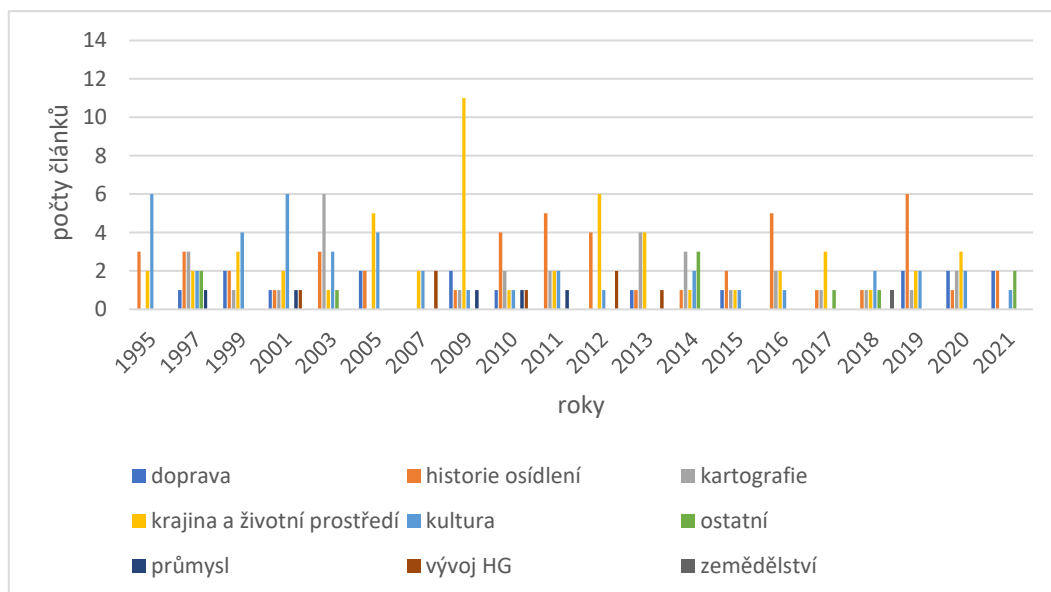
autoři nejčastěji publikují články s tématem historie osídlení. Právě toto téma odráží celkové tematické směřování HG v tomto období. Tyto roky jsou poznamenány politickou orientací na východ a s tím spojen zájem především o témata z prostředí osidlování vesnic a měst.

Graf na obrázku č. 11 nám znázorňuje tematický vývoj článků časopisu HG publikovaných v období 1995–2021. Na tomto grafu vidíme, že trend tematického zaměření se mění. Autoři se již ve větším věnují problematice krajiny a životního prostředí.

Obr. č. 10: Tematický vývoj článků časopisu HG za období 1968–1988

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

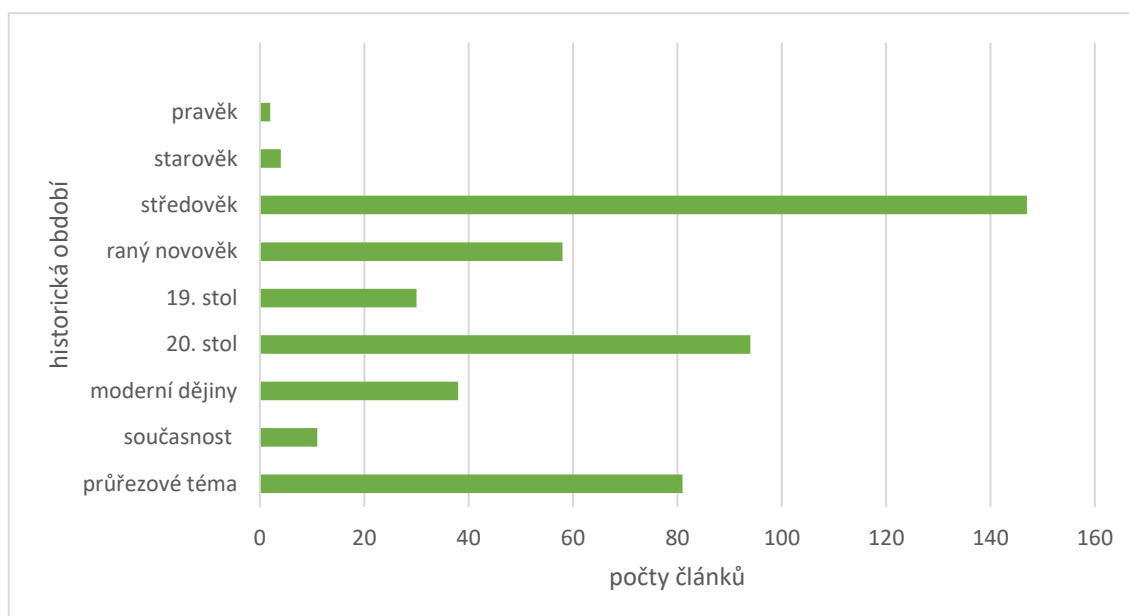

Obr. č. 11: Tematický vývoj článků časopisu HG za období 1995–2021

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

5.3. Historické období a místo

Jedno z dalších možných rozdělení článků je chronologické dělení. Studie jsme rozdělili do 9 historických období. Na grafu obrázku č. 12 vidíme, že nejvíce článků se věnovalo středověku. Na druhém místě se umístily články z 20. století. Třetí příčku zaujímají články, které se dotýkají více období.

Obr. č. 12: Chronologické rozdělení článků do jednotlivých časových období

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

Většina autorů se ve svých publikacích zaměřuje na území České republiky. Z celkových 465 článků se autoři zahraniční problematice věnují v 68 studiích. Nejvíce zahraničních článků se věnuje historickogeografickým tématům na Slovensku. Z prostředí Slovenska bylo publikováno 17 studií. K tomuto vysokému počtu přispěl sedmi články historický geograf Peter Chrastina. Ze 70. a 80. let pochází 12 článků z prostředí SSSR. Článků s celosvětovou náplní bylo 6. Další 6 publikací se věnovalo různým problematikám na území celé Evropy. Jeden z článků se dokonce věnuje i Arktidě. O České republice pojednává celkem 397 článků. U 182 článků nelze určit konkrétní kraj, do kterého by mohl být daný článek zařazen. Většina těchto článků se věnuje studiím, která zahrnují tematicky území celé České republiky. Z krajského hlediska má s počtem 53 článků nejvíce Praha. Z oblasti jižních Čech pochází 33 publikací. Ze středních Čech pak 21 článků. Větší počet publikací z daných oblastí uzavírá jižní Morava, jejíž prostředí se objevilo celkem 19x. Většina oblastí nebo krajů má za toto období nějakého zástupce.

5.4. Technické údaje a činnost autorů

Technické údaje nám pomohou lépe charakterizovat jednotlivé technické aspekty časopisu HG. Průměrná délka jednoho článku byla 24 stran. Nejdelší publikovaný článek za období let 1968 až 2021 má 86 stran. Jedná se o článek napsaný historikem z HÚ AV ČR Robertem Šimůnkem s názvem *Jan Josef Dietzler (1694–1744). Zemský měřič, kartograf a vedutista*. Nejkratší články jsou dva. Jedná se o velice krátké texty, které mají shodně pouze 2 strany. Jedná se o článek *Politická a kulturní tematika v atlase československých dějin* napsaný geografem Jiřím V. Horákem a druhý článek geografa Oty Pokorného *Mapy administrativního členění atlasu československých dějin*. Tyto dva články vznikly jako shrnutí obou přednášejících na konferenci k vydání Atlasu československých dějin v roce 1968.

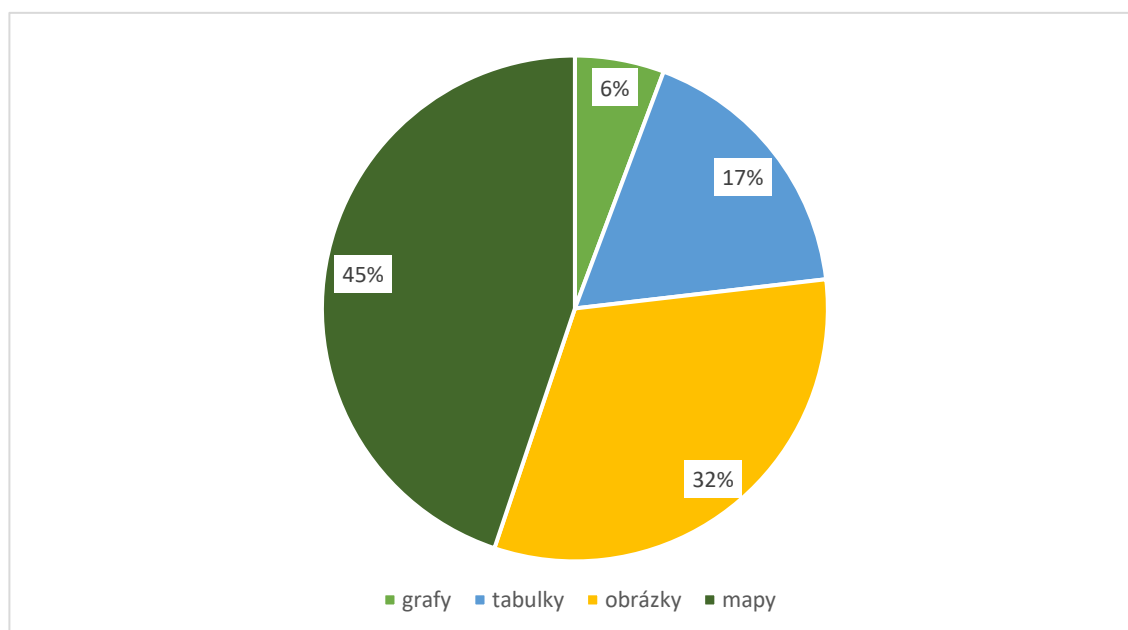
Při psaní 77 % článků vycházeli autoři z primárních pramenů, zbylých 23 % studií bylo bez použití primárních pramenů. Badatelskou činnost nám ukazuje tabulka č. 6. Z těchto dat vidíme, že nejvíce autorů použilo při svém psaní publikace jako zdroj svých pramenů archiv. Dále badatelé využívali muzea a archeologická naleziště. Ke své práci využívali autoři moderní technologie. Ve 21 případech autoři využili GIS při tvorbě map.

Tab. č. 6: Přehled badatelské činnosti autorů při tvorbě článků

kategorie	počet
archiv	315
naleziště	27
archiv/muzeum	12
muzeum	3
nevyužití primárních pramenů	108
celkem	465

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

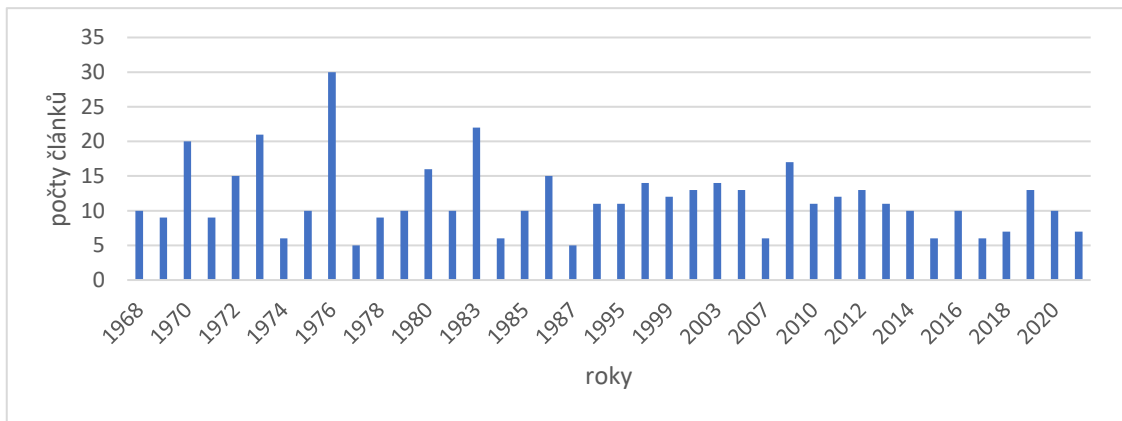
Důležitou součástí jednotlivých studií jsou přílohové materiály. Jedná se především o tabulky, grafy, mapy a obrázky. Procentuální rozdělení jednotlivých typů grafických výstupů nám ukazuje graf na obrázku č. 11. Autoři celkem vytvořili 140 grafů. Různých tabulek bylo v článcích použito 428. Map se zde objevilo 1100. Jednalo se o mapy různých měřítek. Z tohoto počtu si sami autoři vytvořili 602 map (vytvořeno různými metodami). 314 publikovaných map bylo převzato od jiných autorů. Historických map autoři využili celkem 184. Součástí publikací byly také různé obrazové materiály. V tomto případě autoři publikovali 785 různých obrázků. Z tohoto počtu bylo 101 obrázků vlastních, 399 obrázků převzatých a ve 285 případech se jednalo o vlastní fotografie. Tyto fotografie nejčastěji pořídil přímo autor daného článku.

Obr. č. 13: Využití jednotlivých druhů přílohového materiálu

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

Vývoj počtu článků publikovaných v jednotlivých letech nám přináší graf na obrázku č. 14. Nejvíce článků bylo publikováno v roce 1976. Průměrně se v každém ročníku objevuje okolo 11 článků. V posledních letech je toto číslo trochu nižší.

Obr. č. 14: Počty článků v jednotlivých ročnících časopisu HG za roky 1968–2021

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

6. Diskuze výsledků

Zkoumáním výsledků naší analýzy, veškerých vyšších článků v časopise HG za sledované období, jsme došli k závěru, že se potvrdilo velké množství informací, které jsme si naznačili v teoretické části. Jedná se zejména o potvrzení toho, že nejvíce článků v tomto časopise je tematicky zaměřeno na historii osídlení. Tento fakt nám dokládá kapitola, ve které se věnujeme jednotlivým tématům publikací. Podle očekávání je druhým nejčastějším tématem hospodářství. Zajímavé by bylo, pokud bychom hospodářství rozdělili na tři dílčí části. Konkrétně by se jednalo o zemědělství, průmysl a dopravu. V takovém případě by druhým nejčastějším tématem publikovaných studií byla krajina a životní prostředí. Právě krajina a životní prostředí je téma, které je v poslední době na vzestupu. Tento vzestupný trend lze vidět v kapitole o krajině a životním prostředí. Významnou část dále tvoří témata kartografie a kultury. V kapitole kartografie vidíme, že hodně kartografů a geografů se v dnešní době věnuje analýze a následné interpretaci historických map. A díky těmto odborníkům, mohou další autoři tyto zpracované historické mapy používat při svých výzkumech. 77 % autorů při své práci použilo primární prameny. Na tomto faktu můžeme vidět, že primární prameny využívají badatelé i v dnešní době, a to v duchu Darbyovské tradice. Kulturní témata jsou spjata především s uměním, literaturou a památkami, ale součástí jsou i témata církevní. V poslední době církevní témata ustupují tématům z oblasti nové kulturní geografie.

Pokud se podíváme na tematický vývoj oboru HG očima dělení autorů Evy Semotanové, Pavla Chromého a Zdeňka Kučery z roku 2018, můžeme toto směřování potvrdit. Trendy v časopise HG jdou nastíněným směrem. Začíná to tvorbou článků orientovaných na historii osídlení, potom zaměření na hospodářské témata a v poslední době věnování se tématům z prostředí přírody, a to především tématům zaměřeným na krajinu a životní prostředí. Tento vývoj nám dokládají grafy na obrázcích č. 10 a 11. Témata zaměřená na řešení společenských a environmentálních problémů by měla být čím dál více popisována a prozkoumávána. Právě tato témata jsou stěžejní pro naši budoucí existenci, v souvislosti s globálními změnami, kterým naše společnost v současnosti čelí. I proto je potřeba propojit témata společnosti a přírody a snažit se nalézt ten správný přístup. Velký prostor budou dostávat moderní

technologie, ale také umělá inteligence, která svými schopnostmi začíná převyšovat jiné moderní technologie.

Dalším hlediskem, které nám odhaluje zaměření časopisu v průběhu sledovaných let, je chronologické rozdělení článků. Rozdělením na jednotlivá období zjišťujeme, že nejvíce článků je z období středověku. Tato témata se ve velkém množství objevují hlavně v prvních publikacích a pak i v 70. a 80. letech 20. století. Zaměření autorů především na témata středověku, a to ve spojení s tematikou historie osídlení není náhodná. Témata ze starších dějin nebyla pro bývalý režim tak kontroverzní. Právě naopak, tato budovatelská témata rolníků a venkovanů byla v podstatě oslavou socialistických myšlenek a tezí. Tento směr dokládají hlavně dva celé ročníky časopisu HG. Jedná se o ročník č. 17. z roku 1978 s názvem *Příspěvky k dějinám osídlení předhusitských Čech* a následující ročník č. 18 z roku 1979 nazvaný *Sborník příspěvků k dějinám feudální držby předhusitských Čech*. Na těchto dvou publikacích si lze potvrdit předchozí tvrzení. Potvrzuje to také trend, který autoři v tomto období razili. Právě témata spojená s husitstvím jsou někdy interpretována jako odraz bojů vrchnosti vůči chudině a vesničanům. A právě 70. a 80. léta 20. století jsou autory tato témata nejvíce rozebírána a hodnocena. Všechny tyto články je potřebné brát s velkou rezervou, dívat se na tyto články kriticky a se znalostí politického kontextu u nás v Československu.

Velký prostor v našem výzkumu dostali autoři, kteří se za sledované období zapojili do publikační činnosti. Zajímavou informací bylo, že své články v tomto časopise ze 79 % publikují muži. Potvrdil se fakt, že oboru historická geografie se v nadpoloviční většině věnují více muži než ženy. Z naší analýzy jde vidět vzestupný trend zapojení žen do publikační činnosti a prezentace své práce. Tuto problematiku znázorňuje graf na obrázku č. 5. Trend se bude určitě dále zvyšovat i díky velké osobnosti historické geografie. Touto osobností je Eva Semotanová, která přispěla 13 příspěvky. Především se ale jedná o velkou propagátorku oboru HG a samotného časopisu HG, ve kterém se angažuje v redakční radě.

Sledován byl také vývoj publikační činnosti. Konkrétně se jednalo o zjištění toho, kolik článků v jednotlivé ročníky časopisu HG obsahují. Tuto problematiku nám ukazuje graf na obrázku č. 14. Na grafu můžeme vidět, že postupně se článků píše méně. Tento fakt je možná způsoben změnou financování vědy na přelomu tisíciletí.

Jedna ze zásadních výzkumných otázek zněla, jestli je časopis HG spíše „historičtější“ nebo „geografičtější“. Odpověď na tuto otázku jsme našli ve složení autorů, kteří se zapojili do publikování. Jak již bylo několikrát zmíněno, tak v tomto časopise mají převahu historikové spolu s archeology. Pokud bychom se na tuto otázku podívali touto optikou, tak můžeme tvrdit, že časopis HG je více „historičtější“.

Zvolená metodika má několik limitů. Jedním z těchto limitů je rozdělení článků na jednotlivé tematické kategorie, a to na základě názvů článků. Přesnější výsledky by nám přinesla hlubší obsahová analýza veškerých článků.

7. Závěr

Předložená bakalářská práce se věnuje tematickému vývoji příspěvků a osobnostem přispěvatelů do studií časopisu HG v letech 1968–2021. V rámci analýzy byl potvrzen tematický vývoj. V posledních letech se projevil trend zájmu o témata krajiny a životního prostředí. Nejvíce autorů a studií se věnuje problematice historie osídlení. Je ale třeba připomenout, že již nevzniká takové množství článků s touto tematikou, jako tomu bylo v 70. a 80. letech 20. století. Autoři se nyní přes témata hospodářství přesouvají k tématům krajiny a životního prostředí. Jak již bylo několikrát zmíněno, tak právě tato témata budou čím dál tím více publikována. Bude to dáno především větším zájmem čtenářů o tuto problematiku.

Zajímavým zjištěním je publikační nevyváženost žen v oboru HG. Z našich dat vyplývá vzestup žen, které publikují v tomto časopise. Další námi zjištěnou informací je, že na časopise HG se ve větší míře podílejí historikové než geografové. Právě toto zjištění nám dává možnost říct, že časopis HG je více „historičtější“ zaměřen.

Přispěvateli do tohoto časopisu nejsou pouze historikové a geografové. Z naší analýzy vyplynulo, že se z jiných odvětví zapojilo 52 autorů. Mezi tyto autory řadíme lékaře, ekology, biology a mnoho dalších profesí. Z toho vyplývá, že o obor historická geografie mají zájem i lidé z jiného spektra zaměření. Na tomto časopise pozorujeme, že spolupráce odborníků z různých oborů zájmu je možná a někdy přináší cenné výsledky a zajímavá zjištění.

V neposlední řadě, bychom chtěli vyzdvihnout zapojení zahraničních autorů do publikační činnosti časopisu. Jedním z významných přispěvatelů je Peter Chrastina ze Slovenska, který je členem redakční rady časopisu HG. Ale i další zahraniční autoři svými studii obohatili tento časopis. Do povědomí zahraničních autorů se tento časopis Historická geografie dostal díky mezinárodním konferencím, z nichž vznikaly anglicky psané publikace.

Velice zajímavé bude sledovat další vývoj tohoto časopisu. Hlavně tematické zaměření článků bude rozhodovat o nastaveném směru vývoje. Velkou výzvou pro geografy a historiky bude používání umělé inteligence. Je tedy velikou otázkou, kam se tento obor, ale i lidstvo s touto vymožeností posune. Ruku v ruce s vývojem

časopisu HG půjde i vývoj samotného oboru HG. I toto směřování bude velice zajímavé sledovat.

8. Summary

This bachelor's thesis examines the thematic development of contributions and personalities of contributors to the Historical Geography journal studies from 1968–2021. We investigated the overall development of both, the journal and the historical geography field over period of 53 years. We focused on the thematic composition of the different editions of HG journal. We classified all articles into seven thematic categories. These were the categories of settlement history, economy, landscape and environment, cartography, culture, development of historical geography and others. Historical period and place were the other categories tracked. The involvement of individual authors was observed as well. For the authors, we analyzed their area of expertise, location, nationality and possible collaboration with other colleagues. To determine the results of our work, we analysed HG journal articles. The data we collected were then subsequently analyzed using descriptive statistics.

Articles thematically focused on the history of settlement were the most represented. As expected, the second most frequent topic was the economy. The third place was occupied by articles themed on landscape and environment. An interesting fact was that 79% of the articles published in this magazine were written by men. Contributors to this journal are not only historians and geographers. Our analysis showed that 52 from other disciplines contributed as well. These authors include doctors, ecologists, biologists, and many other professions. Thus it can be seen that people from other backgrounds are also interested in the field of historical geography. What we observed about this journal is that the collaboration between experts from different fields of interest is possible and sometimes yields valuable results and interesting findings.

Seznam použité literatury

BAKER, A. R. H.: *Historical geography in Czechoslovakia*. *Area*, 18 (3), 1986, s. 223–228.

BAKER, A. R. H.: *Některé aspekty britské historické geografie v letech 1966–1986*. In: *Historická geografie* 26, 1987, s. 25–43.

BOHÁČ, Z.: *Úkoly Komise pro historickou geografii při ČSAV a tematické okruhy prací, publikovaných ve sborníku Historická geografie*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 69–95.

BOHÁČ, Z.: *Nové perspektivy komise pro historickou geografii*. In: *Historická geografie*, 28, 1995, s. 7–9.

HORÁK, B.: *K historické geografii Čech*. In: *Sborník České společnosti zeměvědné* 18, 1912, s. 137–146.

HORČÁKOVÁ, V., MARKOVÁ, M.: *Bibliografie časopisu historická geografie za léta 1968–2018*. In: *Historická geografie*, 44 (2), 2018, s. 227–356.

CHROMÝ P.: *Výzvy pro českou historickou geografii?* In: *Historická geografie*, 31, 2001, s. 87–108.

CHROMÝ P., JELEČEK L.: *Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku*. In: *Historická geografie*, 33, 2005, s. 327–345.

JELEČEK, L.: *Nástin vývoje československé historické geografie*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 11–51.

JELEČEK, L.: *Rozvoj spolupráce v oblasti historické geografie*. In: *Historická geografie*, 18, 1979, s. 400–418.

JELEČEK, L.: *Historická geografie v Československu a její sborník „Historická geografie“*. In: *Historická geografie*, 26, 1987, s. 45–56.

KAŠPAR, J.: *Vybrané kapitoly z historické geografie českých zemí a z nauky o mapách*. Praha, 1990.

KAŠPAR, J.: *Geografická metoda a kartografická metoda v historikově práci (Příspěvek terminologický)*. In: *Historická geografie*, 24, 1982, s. 25–27.

- KUČERA, Z.: *Historická geografie mezi geografii a historiografií*. In: *Historická geografie*, 34, 2007, s. 9–19.
- MARTÍNEK J.: *Geografové v českých zemích 1800-1945*. Praha, 2008, s. 108–110.
- NORTON, W.: *Current trends of historical approach in geographical research*. In: *Historická geografie*, 19, 1980, s. 37–50.
- NOVÁČEK, A.: *Historická geografie v Česku: zpráva o současném stavu vědního oboru*. In: *Kladyán*, 6 (1/2), 2009, s. 18–27.
- TRÁVNÍČEK, D.: *K vývoji české historické geografie po druhé světové válce*. In: *Historická geografie*, 22, 1983, s. 53–60.
- PRINCE, H.: *Trends in Historical Geography 1975–81*. *Area*, 14 (3), 1982, s. 235–239.
- SEMOTANOVÁ, E.: *Historickogeografický výzkum v Historickém ústavu AV ČR*. In: *Historická geografie*, 29, 1997, s. 374–375.
- SEMOTANOVÁ, E.: *Historická geografie Českých zemí*. Praha, 1998.
- SEMOTANOVÁ, E.: *Kartografie v historické práci*. Praha 1994.
- SEMOTANOVÁ, E.: *Úvodní slovo*. In: *Historická geografie*, 44(2), 2018, s. 149–152.
- SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P.: *Development and Current Trends of the Czech Historical Geography*. In: *Historická geografie*, 38 (1), 2012, s. 9–34.
- SEMOTANOVÁ, E.: *Kam směřuje naše historická geografie*. In: *Historická geografie*, 28, 2012, s. 11–16.
- SEMOTANOVÁ, E., CHROMÝ, P., KUČERA, Z.: *Historická geografie tradice a modernita*. Praha, 2018.
- ZWETTLER, O.: *Historická geografie světa*. Skriptum, Brno, 1985.

Seznam internetových zdrojů

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR. Historie a zaměření ústavu. *Hiu.cas.cz* [online]. Praha: Historický ústav AV ČR 2023 [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.hiu.cas.cz/historie-a-zamereni-ustavu>

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR. Seznam pracovníků. *Hiu.cas.cz* [online]. Praha: Historický ústav AV ČR 2023 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.hiu.cas.cz/seznam-pracovniku>

Seznam použitých zkratek

HG	Historická geografie
Časopis HG	Časopis Historická geografie
ČSAV	Československá akademie věd
AV ČR	Akademie věd České republiky
HÚ AV ČR	Historický ústav Akademie věd České republiky

Seznam obrázků, tabulek a příloh

Obr. č. 1: Přehled všech institucí, ze kterých se autoři zapojili do tvorby časopisu HG	29
Obr. č. 2: Publikační činnost jednotlivých autorů za období 1968–1988	30
Obr. č. 3: Publikační činnost jednotlivých autorů za období 1995–2021	31
Obr. č. 4: Publikační činnost zahraničních a tuzemských autorů za období 1968–2021	31
Obr. č. 5: Zapojení žen do publikování článků do časopisu HG	32
Obr. č. 6: Tematické zastoupení jednotlivých kategorií.....	33
Obr. č. 7: Rozdělení dle tematických podkategorií u kategorie krajina a životní prostředí.....	36
Obr. č. 8: Vývoj publikační činnosti kategorie krajina a životní prostředí	36
Obr. č. 9: Tematické rozdělení kategorie hospodářství na dílčí disciplíny.....	37
Obr. č. 10: Tematický vývoj článků časopisu HG za období 1968–1988.....	39
Obr. č. 11: Tematický vývoj článků časopisu HG za období 1995–2021	39
Obr. č. 12: Chronologické rozdělení článků do jednotlivých časových období	40
Obr. č. 13: Využití jednotlivých druhů přílohového materiálu	42
Obr. č. 14: Počty článků v jednotlivých ročnících časopisu HG za roky 1968–2021	43
Tab. č. 1: Rozdělení článků na témata a podtémata.....	23
Tab. č. 2: Přehled významných publikovaných ročníků časopisu Historická geografie	26
Tab. č. 3: Přehled autorů, kteří publikovali 5 a více článků za námi sledované období	27
Tab. č. 4: Přehled počtu článků na téma historie osídlení	34
Tab. č. 5: Přehled počtu článků na téma kartografie.....	35
Tab. č. 6: Přehled badatelské činnosti autorů při tvorbě článků	41
Příloha č. 1: Přehled všech publikovaných ročníků časopisu Historická geografie	55
Příloha č. 2: Rozdělení kategorie krajina a životní prostředí	56
Příloha č. 3: Rozdělení kategorie průmysl	56

Přílohy

Příloha č. 1: Přehled všech publikovaných ročníků časopisu Historická geografie

ročník	rok	název
1.	1968	Konference k vydání Atlasu československých dějin
2.	1969	Bez názvu
3.	1969	Bez názvu
4.	1970	Sborník příspěvků k osmdesátinám člena korespondenta ČSAV doc. PhDr. Františka Roubíka, DrSc., nositele vyznamenání Za zásluhy o výstavbu
5.	1970	Bez názvu
6.	1971	Bez názvu
7.	1971	Výběrová bibliografie historické geografie Čech za léta 1971–1970 – Nejsou zde články!!!!
8.	1972	Bez názvu
9.	1973	Bez názvu
10.	1973	Sborník příspěvků k šedesátinám univ. prof. MUDr. Ervína Černého
11.	1973	Příspěvky k problematice středověkého osídlení a cest
12.	1974	Sborník historickogeografických statí
13.	1975	Sborník příspěvků k 30. výročí osvobození Československá Sovětskou armádou
14.-15. I.	1976	Příspěvky k dějinám pražské aglomerace
14.-15. II.	1976	Příspěvky k dějinám pražské aglomerace
16.	1977	Sovětská kartografická díla k dějinám SSSR
17.	1978	Příspěvky k dějinám osídlení předhusitských Čech
18.	1979	Sborník příspěvků k dějinám feudální držby předhusitských Čech
19.	1980	Světová konference historické geografie v Japonsku
20.	1982	Sborník k šedesátinám akademika Jaroslava Purše
21.	1983	Sborník k sedmdesátinám univ. prof. MUDr. Ervína Černého
22.	1983	Vývoj a výsledky historickogeografického výzkumu v ČSSR
23.	1984	Bez názvu
24.	1985	Sborník prací s tematikou geodetickou a kartografickou
25.	1986	Sborník příspěvků k problematice sídel a zaniklých středověkých osad a plužin
26.	1987	Bez názvu
27.	1988	Bez názvu
28.	1995	Sborník příspěvků k dějinám osídlení
29.	1997	Miscellanea
30.	1999	Pocta Jaroslavu Kašparovi. Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara, CSc.
31.	2001	Zdeňku Boháčovi „in memoriam“
32.	2003	Bez názvu
33.	2005	Bez názvu
34.	2007	Bez názvu
35.	2009	Bez názvu
36./1,2	2010	Bez názvu

37./1,2	2011	Bez názvu
38./1,2	2012	Bez názvu
39./1,2	2013	Bez názvu
40./1,2	2014	Bez názvu
41./1,2	2015	Bez názvu
42./1,2	2016	Bez názvu
43./1,2	2017	Bez názvu
44./1,2	2018	Bez názvu
45./1,2	2019	Bez názvu
46./1,2	2020	Bez názvu
47./1,2	2021	Bez názvu

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

Příloha č. 2: Rozdělení kategorie krajina a životní prostředí

tematické podkategorie	počet článků
změny krajiny	30
vodstvo	14
životní prostředí	9
povodně	6
reliéf	6
meteorologie	5
celkem	70

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování

Příloha č. 3: Rozdělení kategorie průmysl

tematické podkategorie	počet článků
cukrovarnictví	4
energetika	4
sklářství	2
vývoj průmyslu	16
celkem	26

Zdroj: Časopisy Historická geografie za období 1968 až 2021, vlastní zpracování